

ՀԱՆԴԻՍ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՏԵՍ ԷՔ 53)

ԹԱԴԱՒՈՐ ԼԵՐԱՆՑ

Չ. — ՓԱՆՈՒՍՏ

Մինչդեռ փոխադարձ հրաժեշտի ողջոյնը կը մատուցանէինք, մեր չորս կողմն խտորի հոտ բուրեց՝ որ ինծի շատ նեղութիւն պատճառեց, այս տիկնայց աղախինն էր՝ որ զինքը իրենց առաւածեալութեան կը յանձնէր։ Այս խելո՞հինն ունէի տաղտկալի եղբւր էր քան թէ օգտակար, և որդէն երկու օրէ 'ի վեր զինքն ամէն ծառայութենէ աղախն էին։ Սակայն Սիմոն Տիկինն ցաւեցաւ՝ որովհետեւ աղտիւնոյն համար բան մը կարող չէր ընել, և խնդրեց որ պատմեմ Քաղաւորին թէ ինչպէս քոյն ունեցած ստակը յափշտակուեալ է։ Հաճի-Սքաւրոս ոչ զարմացաւ և ոչ ալ գոյթակցեցաւ։ Միայն ուսինն արհամարհանօք վեր վերցուց և քթին տակէն մրմալում ըսաւ։ « Այն Պերկիչէս... դէ՛ զատկարարութիւն... Քաղաւոր... արքունիք... Գրեթէ որ պիտի պատահէր այսոյ։ Յետոյ բարձրաձայն ըսաւ։ « Թեպէ որ այս տիկնայց ամենեւին անհանգիստ լըլըան։ Ես սուր ինչեց աղախինը, իմ պարտքս է իրեն վարձք վճարել։ Ըսէ իրենց որ եթէ քաղաւոր դառնաւ, լու համար փոքր գումարի պէտք ունին, քսակս բաց է իրենց համար։ Մինչև լիւրան ստորոտը իրենց ուղեկից կու տամ, որպէս զի բնաւ վատանգի չհանգիստին։ Ընդհանրապէս ինչպէս կը թուի 'ի հեծեղազորաց պէտք չէ այնչափ վատել։ Ի գիւղն Կաղիա պիտի գտնեն տիկնայց նախաճաշ, կազմ ձիւր և առաջնորդ մը, ամենայն ինչ պատրաստ և վճարեալ։ Արդեօք 'ի նշան հաշտութեան, իրենց ձեռքն մատուցանելու հաճոյքը պիտի չնորհեն ինծի »։

Սիմոն Տիկինն քիչ մը դժուարեցաւ։ Բայց իւր գուստը անվիշեր մատուց անգրք աս ալ լեռնն Խալիկար, որուն բաւական ախորժիկ չարաճընութեամբ ըսաւ անգրիւրէն։ « Մեզի ըրած պատուիք շատ մեծ է, ցանկալի պարոն, վասն զի արդ Կլէփթինըն մեք ենք, իսկ դու չ'սն »։

Քաղաւորը վստահութեամբ պատասխանեց։ « Ենորհապա՛ր էմ, օրիորդ, շատ մարդասէր էք »։ Մարիանայի գեղեցիկ ձեռքն տրեւեկէլ եղբւր էր նման ամառուան երեք ամիսներու մէջ առնուն մէջ քնացած վարդագոյն փայլուն կերպարի կատրի մը։ Սակայն ճիշդ ըսելով լքութեան մոտեցուցի առանց իրեն աղաչանաց։ Յետոյ Սիմոն Տիկինը չոր գառտակն ալ համբուրեցի։ « Քաջ լիւր, պարոն », աղաղակեց պառաւն հեռանալով։ Մարիանա բան չըսաւ, բայց այնպիսի հայեցուածք մ'արձակեց ինծի՝ որ կարող էր բանակ մ'իսկ երեկտրականացընել։ Այսպիսի հայեցուածք՝ բարձրաձայն յանձնարարութիւն մի կ'արժէն։

Երբ ուղեկցաց վերջինն ևս անհետացաւ՝ Հաճի-Սքաւրոս զեռ մեկուսացուց և ըսաւ։ « Ե՛հ ուրեմն անխաղճ էլանք »։

— Այո՛, դժբախտաբար ճարտար չգտնուեցանք։

— Փրկւնքն վճարուած չէ։ Արդեօք պիտի վճարուի։ Կարծեմ։ Անգրիւրայի տիկնայց ձեռք հետ շատ աղէկ կ'երևնային։

— Ապահով եղբւր, երեք օրէն՝ Պառնէսէն պիտի մեկնիմ։

— Աւելի, աւելի՛ աղէկ, ինչպէս դիտեմ՝ ստակի շատ կարօտութիւն ունիմ։ Երկու շաբթի օրուան կրած կորուստին մեր հոշուեցոյցը կը ծանրարեանէ։ Թէ անձանց և թէ նիւթական կորուստը պէտք է դարձանէ։

— Ի զուր կը արանջես, մէկ անգամէն հարկւր հազար Ֆրանք արկել մէջ զեռեղեցիք։

— Այ, ինչու՞ն հազար, վասն զի միանձն յառաջագոյն իւր տասանորդն վերցուցեր է։ Ձեզի ահապէն երեցած այս գումարէն և ոչ իսկ քսան հազարն պիտի ստանամ ես։ Միտքերնիս խիստ շատ է և ծանր պարտքեր ալ ունիմ։ Ինչ պիտի ըլլաւ ուրեմն եթէ բաժանորդաց ժողովքը որոշէր Անկէլանոյ մը շինել, ինչպէս որ արդէն կը խօսուէր։ Միայն աւաղակաց այլ իններուն և սրբերուն թշուա՛կ կապիւր մնաց։ Արդ վասն զի ըկամ և հրացանի հարուածներն տարին երեսուն մարդ մեզմէ կը յափշտակեն։

մտածէ թէ այսպէս կատարածն ինչ կերպ կը լինի: Մեր ծախքերն հազիւ պիտի լեցունին, և անձնականս ալ վրան պիտի աւելցնեմ, սիրելի պարոն:

— Արդեօք երբեք դործի մը մէջ կորուստ ունեցե՞ր էք:

— Միանգամ միայն: Ընկերութեան հաշուին յիշուն հազար ֆրանք տուր էի: Ատենադպիր ներէս մին, զոր յետոյ կանխել, արկըն առած թեալիս փախաւ: Պակասը պէտք էր որ լէցընէի, վասն զի պատասխանատուն ես էի. իմ քաժինս ետին հազար ֆրանք էր, որով քառասուն երեք հազար ֆրանք կորուսի: Բայց այս գողոնս կատարող նեղամտուն չարաքիչ հոռոյց: Ըստ սովորութեան Պարսից պատմեցի զիցքը: Կախելէն առաջ՝ մի տո մի բուր ականները քաշել տուի, և մուրձի հարուածներով զանոնք գանկին վրայ դառնել տուի... 'ի խրատս այլոց՝ կ'ըմբռնեմ: Ես բնութեամբ չար չեմ, բայց առ իս եղած՝ անիրաւութեան ալ երեք չեմ կրնար համբերել:

Կուրսիսանայի մտածելով՝ որ Բալլիկար թէ և դէշ մարդ չէր, Սիմոն Տիկնո՛վ փրկանաց մէջ ուժեղուն հազար ֆրանք կորուստ պիտի ընէր, և այն ժամանակ պիտի իմանար այս լուրը երբ այլ ևս ակնաներս և գանկս իրեն իշխանութենէն ազատ պիտի լինէին: Իւր թենի իմ թէկոն տուաւ և մտերմարար ըստաւ ինծի:

« Մինչև մեկնելու օրը ժամանակք ինչպէս պիտի անցնէս: Այն օրինիչք պակասցան, և անշուշտ տունը ձեռք ընդարձակ պիտի երևայ: Այլ փափագիք Աթենքի լրագրաց աչք մի տալ միանձնը զանոնք բերաւ ինծի: Ես գրեթէ երբեք չեմ ընթերցում: Փիտեմ ճիշդ թէ ինչ արժեք ունին լրագրի յօդուածներն, վասն զի կը վաճուրդ տան: Ահաւասիկ Պաշտոնական լրագիրն, Յոյսն, Բալլիկարն, Ժաղրականը (Caricature)՝ այս ամէնն ալ անշուշտ մեր վրայ կը խօսին: Խեղճ բաժանորդք: Զեղիչ թողում: Եթէ հեռալքերը արան յօդուած մի գանկք, պատմեցէք զայն ինծի »:

Յոյսն, գաղղիերէն խմբագրուած, և կարգեալ 'ի պատրել զԵւրոպէ և աւազակութեան վերջին լուրերը սուս հրատարակելու համար՝ երկայն յօդուած մը նուիրեր էր:

Սլաւոններէն գլխաւորաբար ճանապարհորդս կը ծաղկէր՝ որք ամէն ցնցոտի զգեստաւորեալ գեղացի՝ աւազակ կը կարծեն, փուշոյ ամէն ամա՛ղ՝ զինեալ գունդ մը կը համարին և իրենց ըզգեստին և զերբը կառաջով թփրիկն՝ շնորհք կը հայցեն: Այս ճամբատապատու թերթս կը պանծուր ճանապարհաց ապահովութեան վրայ, սեղացւոց անշահախորժ իւրը կը հոգակէր: Կը գովէր ըսելով թէ թագաւորութեան ամէն լեւրանց վրայ ապահով կրնայ գտնել անցորդն հանգիստ և անգործութիւն:

Բալլիկարն, Հաճի-Սգաւրոսի բարեկամաց ներշնչութեամբ խմբագրեալ, իւր գիւցազին ճարտարաբան կենսագրութիւնը կը պարունակէր: Կը պատմէր թէ այժմեան Թեոֆանոս, ներկայ դարուն միակ անձնը՝ որ ոչ երեքք պարունակու, Սիւրենեան ժայռիցին մօտ զինուորական մեծ լրտեսութիւն մը փորձէր է: Բայց իւր ընկերաց ակարութենէն մտանալ յետս կը նահանջէ թեթև ֆեսաներով: Սակայն այս անվայել արուեստէն սաստիկ խորշկելով, այլ ևս հրաժարէր և աւազակութեան գործէն, և մեկնելով՝ 'ի Յունաստանէ դաղթէր է յԵւրոպէ, ուր ձեռք բերած փառաւոր բախտն թոյլ կու տար որ իշխանական կենտր վարէ: « Ուրեմն, կը յուշուր Բալլիկար, արշաւեցէք, դարձէք և ընթանցէք ազատարար թէ դաշտաց և թէ լեռանց վերայ: Յոյն սեղանաւորք և վաճառականք, օտաւականք և ճանապարհորդք, այլ ևս վախելու պատճառ չունիք: Իբրանց թագաւորը՝ Կարոլոս Հինգերորդի նման փափագէր և իւր մեծ փառքէն և իշխանութենէն հրաժարել »:

Իսկ Պաշտոնական լրագիրն այսպէս.

« Կիրակի օրն Ամսոյս երեքին երեկոյեան հինգերորդ ժամանկ դէպ Սլոբոս ուղղեալ զինուորական գանձը՝ որ կը քաղկեսաւ քան հազար ֆրանքաց գումարէ, Հաճի-Սգաւրոսի որ ծանօթ է լեռանց թագաւորի անուամբ, գնդէն յարձակում կրեց, Երեք կամ չորս հարիւր աւազակք անհաւատալի կատաղելու ջանքս յանկարծ կը յարձակին պահանդաց խմբին վրայ: Բայց չորրորդ բանակին երկրորդ ջոկատին առաջին երկու գնդերն ընդ հրամանատարութեամբ քաջ գնդապետին Նիկոլաիտիսի, գիւցաղական ընդգրկմութեամբ օլտատախանի եւն: Վայրենի յարձակոյց սուրին հարուածներով եւ մղուեր են, ծածկեալ թողլով պատերազմի գալուն գիտնորով: Կ'ըսեն թէ Հաճի-Սգաւրոս ծանր կերպով վիրաւորուեր է: Մեր կորուստն աննշան է:

« Նոյն օրը, նոյն ժաման, Նորին Վէհափառութեան գնդերն տասը մղոն հեռու ուրիշ յաղթութիւն մը կ'ընեն. Պառնէս լեռան գագաթան վրայ, Կատիցայէն չորս ասպարէզ հեռու, հեծեղազորաց առաջին ջոկատին երկրորդ խումբն Հաճի-Սգաւրոսի աւազակաց խումբը կը ցրուէ: Հոն, դարձեալ ըստ վկայութեան քաջ զորավորին Պերիկլէս, լեռանց թագաւորը հրացանի հարուած մը պիտի ընդօշնէր: 'Իժախտաբար այս յաղթութիւնն ծանրագին եղաւ: Աւազակիք ժայռք և մնացաւ չլապաւ տեալ, տասը հեծելազոր սպաններ կամ ծանր կերպով վիրաւորեր են:

Պ. Սիբրո երիտասարդ սպայն՝ որ մեծ յոյս կու տար, աւարտաւարած աշակերտ ելէլ լիտներս գալորդին պատերազմի գաշախի վրայ յաղթական վախճան մի կ'ունենայ: Սակայն այսպիսի

սի մեծ թշուառութեանց մէջ ոչ փոքր միտեալ.
բութեան է մտածելը թէ անդ, ինչպէս և ամէն
կողմն, օրէնք յազմող կը հանդիսանային» :

Դրադրածն (Caricature) լրագրիւն կը հրատա-
րակէր գէշ դժոգութեւք վիտագիրն նկար մի, յո-
րում գաւ ճանչեցի Պերիկլէս զարափարին և լե-
րանց Թագաւորին դէմքերն: Սանիկն և Կնքա-
հայրն զմիմեանս սերտիւ գրկէր էին: Այո պատ-
կերին ստորոտս՝ արուեստաւորը հետեւեալ բա-
ռերը գրեւ էր.

Ինչպէս կը պատերազմին:

« Կ'երևի թէ, Կ'ըսէի ինքերենս, քաղաքն է
գիտցողն միտակ ես չեմ, և թէ Պերիկլէսի դժու-
րեքն քիչ մը վերջը փայտեայ խամաճիկն (poli-
chinnelle) քաղանեաց պիտի նմանի»:

Գարձեալ կը ծայեմ թերթերը, և թագաւո-
րին դարձին ապաստելով կը մտածեմ Սիմօն
տիկնոջ զիս թողնուած գրից վրայ: Յիշուի,
մեծ պատեր կը համարիմ աղափութեանը իմ
հեռագրիս ստանալն, և լուսագրին էր քաղա-
թեանը ելելը բանտէն՝ քան թէ դպրոցականի
խորամանկութեամբ: Կրնայի մէկ օրուան մէջ
վիպասանական գրեցողանց վիճակն ստանալ և
եւրոպայի բոլոր օրիորդաց զարմանաց առար-
կայ մը լինել: Տարակոյտ չկայ մը Մարիաննա կը
պաշտէ զիս եթէ այսպիսի վտանգաւոր փա-
խուստէ մը վերջ ողջ առաջ զիս տեսնէ: Սակայն
այս ահաւոր քայլափոխիս մէջ քայլս կրնար
վրիպել: Եթէ թեւս կամ թէ ոտքս ջարջախէր,
արդեօք Մարիաննա կազ կամ միաձեռանի զիւ-
ցաղի մը հաճութեամբ պիտի նայէր: Գործեալ
գրեւէր ջորէի ընդ հակողութեամբ Կարի մայի:
Իմ խորհուրդս, թէ պէտ և հանձնորդ, սակայն
պահապանիս մահուանէն վերջ միայն կարելի էր
'ի զլուսն տանիլ: Մարդ մը ապանենք՝ նայի իսկ
ուսուցչի մը համար փորձ գործ է: Պարզ խօս-
քով սպասուած իմն 'ի գործ գնե՞լն, բան մը չէ,
մանաւանդ երբ առ սիրուհին ուղղուի այս խօ-
քըն: Բայց Մարիաննայի մեկնելէն վերջ ան-
խորհրդաբար չէի մտածէր: Գարձեալ ինծի
շատ գիւրդին էր թուիլ գնեք դստեւ, և մահա-
ւանդ զայն գործածել: Կ'աղաչեի հարուածը
միտաբանական գործողութիւն մ'է, որ ամէն
աղէկ մարդու պէտք է քստմենք թուի: Ինչ
կ'ըսէք: պարոն, ըսածիւ: Մտածեցի թէ թերեւ
սպառազ զգրանչս իւր յուսալից փեսային հետ
թեթեւութեամբ վարուեւ էր: Իրեն համար
մեծ բան մը չէր տասնըհինգ հազար ֆրանք ինծի
փրկանք զրկելն, այն գուժարը վերջը Մա-
րիաննայի օժտին մէջ հաշուելու պայմանաւ:
Տանողը հինգ հազար ֆրանքն ամուսնութեան օ-
րը ոչինչ բան մը պիտի թուի ինծի: Մեծ բան
կ'երևէր իմ գտնածած վիճակիս մէջ՝ գիշերը
մարդ մը խղիւղ և ան աստիճան սանգիւղ, քանի

մի հարիւր մէքր վար իջնել: Ահայտ այնպէս սըր-
տանց անիծել զՍիմօնն Տիկնն՝ ինչպէս շատ
փեսաներ քաղաքականացեալ ամէն երկրորե-
րու մէջ կ'անիծանեն իրենց զգրանչերը: Եւ ո-
րովէտեա ռաւառ անէծք ունէի, քանի որ հատ-
այն աղին լարեկամսն Յովհանն-Հարրիսի ուղ-
ղեցի՝ որ զիս բախտիս թողուցէր էր: Կ'ըսէի,
եթէ ինքն իմ տեղը լինէր և ես իրենն, զինքն
ուր օր առանց նորալրոց չէի թողուր: Ներքեւ
է սակայն Լոպսէր, որ գեռ պատանի էր, Յա-
կոբ՝ որոյ ձեռքէն բան չէր գար, և Պ. Մե-
րինէ՝ որոյ սաստիկ անձնասիրութեանը կը
ճանչէի: Անձնասիրաց մասնութեանն գիւրաւ
կը ներսի, վասն զի սովորաբար ոչ ոք կը վտա-
հի իրենց վրայ: Բայց Հարրիս՝ որ Պոստոնի պա-
ռաւ կին մը փրկելու համար իւր կեանքը վտան-
դի մէջ դրէր էր, միթէ՞ սեւեռահի մը չէ՞՞՞ ար-
ժէր: Ստուգել և առանց աղիւստեանական
նախապաշարման կը կարծէի՝ թէ երկու կամ
երեք ալ կ'արժէի: Հաճի-Սքաւըրոս մտածու-
թեանցս կարգն ընդհատեց, փախտանէ աւելի
պարզ և նուազ վտանգաւոր միջոց մը ցուցնե-
լով: Միայն քաղ պրուսից պէտք էր, և փառք
Աստուծոյ, այս բարեբէն զրկուած չէի: Թագա-
ւորն ճիշդ այն վայրկեանին վրայ հասաւ՝ յորում
ամենահուսալից կենդանւոյ նման իմ յօրանքին:

— « Կը ձանձրանա՞ր, ըսաւ ինքն: Ընթե՛րջ-
մունքն է պատճառը: Գիւրք մը չեմ բացած՝ ա-
ռանք ծնօտքս միտախել: Հաճութեամբ կը տես-
նեմ որ ուսուցիչք ևս այս ընդգիմութեան ու-
նին: Բայց ինչո՞ւ համար արդեօք մնացած ժա-
մանակը օգտակար չէք անցնել: Ի՞նչան բոյսեր
հետաքեալ եկէր էիք հոս, չեմ կարծէր որ
արիւրջ այս աւթ օրուան մէջ լեցուած լինի:
Կ'ուզէք զնեզ չորթալեւու զրկեմ ընդ հակու-
ղութեամբ երկու անձանց: Ես շատ բարի իշ-
խան մի եմ, և այս ընդին շնորհք չեմ զլանար
մեզ: Այս աշխարհիս վրայ ամէն մարդ պէտք
է իւր արուեստը՝ Գիւրք մը չեմ բացած՝ մեզի,
ստակը ինծի: Անէզ հոս ուղարկողաց այսպէս
ըսէք: « Ահաւաստի Հաճի-Սքաւըրոս թագաւո-
րին երկիրնեռնե ժողոված բոյսեր»:

Եթէ այն բուսոց մէջ գիւղեցիկ և հաղաւթաբուս մը գտնուի,
որ և բուրբոյկն անծանօթ մեր երկրին մէջ, այս
բոյսի պէտք է անուան գնել և կոչել Թագաւոր
էրանց:

— Յիշուի կը մտածէի, որ եթէ անգի մըն
մը հեռանամ ընկի բութեամբ երկու աւազակաց,
այնքան դժուար պիտի չլինի երազել քան ըզ-
նոսան: Այսանգի իմ ոյժս պիտի կրկնապատկեմ
անտարակապս: Այն անձը բարագոյնի կ'ընթա-
նայ՝ որ ամենամեծ շահ ունի ընթացքէն: Ինչո՞ւ
համար նապաստակը կենդանեաց մէջ ամենէն ե-
րազաւոր է. որովէտեա ամենէն աւելի փրկու-
ուածն է»:

Ինչունցայ Թագաւորին շնորհքը, որ ժողովե
A.R.A.R.®

քը լուծելով՝ քովս երկու պահապանս դրուս : Պահապանաց մանրամասն յանձնարարութիւնն : ներչաւս, այլ պարզաբար ըսուս . « Տասնհինգ հազար ֆրանք արժող միւրաւ մ'է, եթէ զինքը կորսնցնէր, սէտք է կամ այս գումարը վճարել և կամ իր տեղին անցնել » :

Իմ արհեստակներս աճեցին անկարող մարդիկ չէին տեսնուեր . մարմնոց վրայ ոչ վէրք ունէին, ոչ ճմլուածք և ոչ ծ և ինչ փոքրիկ փրաս : Իրենց ծուռնէրը պողովատէ էին, և յայտ ալ չկար որ դէժ ոտքերին փաստուի կոշկոյց մէջ, վասն զի կենդանւոյ մարմէ լայն արեւս ներ հագնէր էին, այնպէս որ կրօնահինիկ կը տեսնուէր : Զիրենք գիտեով մեծ ցաւով նշմարէի սոյայոց խաղալիկ հրաշանոց երկայնութեամբ երկու արորձանակ : Սակայն չվճատեցայ . ըստի պեւս գողով յաճախէի չոր, ընկերութիւնը, զնպակաց շառաշին ընտանեացի էի : Արկղս ուստի ըստ վրայ բարձի և մեկնեցայ :

— Բարի զուարճութիւն, մեծաձայն ըսուածքաւորն :

— Մտք բարեաւ, վէհափառ տէր :

— Ոչ, եթէ չէք տհաճիր, տեսնուինք դարձեալ :

Ընկերներս ձգեցի գէպ 'ի ճամապարհն Աթենքի . անտիկալ բաղք մ'եղաւ ինձ այն՝ վասն զի բնաւ ընդգրմութիւն չըլին և թողուցին փափաքած աղաւ երթալ : Այս աւազակները Պերիկլէսի հնձեղաջոր չորս զինուորներէն շատ աւելի կրթեալ, իմ շարժմանս անձկալի աղաւ տուածին կը շորհէին, և ամէն քաղաքապետին իրենց արմուհին կողմ չէր իծեր : Իրենք ալ երկոյնան ընթերցաց համար խոտեր կը ժողուէին : Իսկ ես օտարիկ զբաղած էի գործիս, և յաւ և յահեակ բունի չեկող խոտի փունջեր կը քաշէի . կը կեղծէի թէ բազմութիւ խոտեղէն չիւղ մի կ'ընտրէի զոր և ամենամեծ զգուշութեամբ յարկեղ կը զետեղէի, զգուշանալով միանգամայն չ'անբացընել բնուս . վասն զի արդէն կը բաժնուէր բուսական ծանր էր : Զիրարձակ մը առթիւ գիտեր էի որ քաւ կառավար մը չինք հաղարթ . կրած մանրութեամբ աւելորդ բեւ մը տանելով յաղթուէր էր : Կարծես թէ ուշադրութիւնս երկիրն գրաւէր էր, բայց կրնայ երեակայեղ անշուշտ որ այնպէս չէր . այնպիսի պարագայից մէջ մարտս անկաթան չէ այլ բանաւորակալ : Ինչ լիսան սարքիստայններով պիտի չջղուարձանար թե՛ իւր վանդակին ձողերն սղոցելու համար գէթ դամ մը ունենար : Թերեւս նոյն օրը անծանօթ բոյսերու ալ հանդիպեցայ՝ որք բնապատու մը մեծ բաղք կրնային համարուել : Բայց ես դիմեմ միտակի մը նման նոյն օրը կ'որհամար . հէի զանտէր : Ապա՛հով դիտեմ որ Բորիսման փոխյախուի հիւանդի տունկին քովէն անցայ, որ արմատներուն հանդերձ կէս լվարէ կը կշռէր : Առ ոչ իսկ նայեցայ անոր . երկու բուն միայն կը

տեսնէի, զԱթէնս հորիզոնին վրայ և պահապան աւաղակներս : Այս որիկայից աչքերը կը գիտէի, յուսալով որ երբեք մտաց ցրուածութիւն մը զիս իրենց հսկողութիւնէն կ'ազատէ . բայց թէ մօտ, և թէ տասը քայլ ինձմէ հեռու, իրենց աղանձ հաւաքելու կամ արժեւերեւած թիւիք գիտելու ժամանակինն կ'մղու հակող աջքը կը դիտէին իմ շարժմանս :

Մտածեցի որ իրենց ծանր և կարեւոր դատարար մը դանձմ : Բաւական ուշիւր ճանապարհի մը վրայ էինք որ և յայտնադէպ գէպ Սթէնս կ'երկարէր : Չախտողման մոշեհեաց գեղեցիկ խումբ մը տեսայ՝ զոր Նախարարութիւնն ժայռի մը դադաթան վերայ աճեցուցեր էր : Կեղծեցի իւր թէ դանձի նման կը փափաքեմ . զայն ունենալ : Հինգ կամ վեց անգամ զայն սրտատարող դուրս ցցուած դռնիկներէն փորձեցի վեր երնել, և այնչոփ ըրի որ պահապան, նացօ մին տեսնելով տագնապօ՝ գլխաց վրաս և իւր թիկունքն ինձի պատուանձան ջըցուց :

Բայց իմ փափաքած կ'երայ այս չէր, սակայն հարկ էր ընդունել իւր ծառայութիւնն . բայց ուսոց վրայ երած ժամանակ երկաթադամ կօշիկներովս այնպիսի աստիճան հարուած մը տուի՝ որ ցուէն շուն նման ուռալ սկսաւ և զիս գետնի ձգեց : Իւր ընկերը՝ որ կը փափաքէր ձեռնարկին յաղթութեան ըսուս, « Կեցիր, միւր տին տեղ ես կ'երնեմ, կօշիկներուս ասակ դամ չկայ : Ըսաւ, և անմիջապէս գործադրեց . ցատքեց, զբոյսն բուռնէն բռնեց, ցնցեց, խախտեց, հանեց և աղաղակ մ'որձակեց : Ես արդէն աւանդ ետես նայելու կը վազէի : Իրենց ապշուածեան պատճառաւ ես կանխաւ լիւսի տան մանրերկրորդ շաշէր էի : Բայց իրենք բնաւ ժամանակ չկորսնցուցին մէկզմէկ անբաստանելով, վասն զի անմիջապէս իրենց օրոք ձայն լըսեցի՝ որ հեռուէն տեսեալ կը վազէին : Ընթացքիս երազութիւնը կրկնապատկեցի . ճանապարհը գեղեցիկ, հարթ և հաւասար և կարծես թէ ինձի համար չինուած էր : Սաստիկ զտրվելու մը կ'ընէի : Կատարութեամբ կը վազէի, թեւերս մարմնոյս պինդ բռնած, և ասանց զբաղու ոտքերուս վրայ թաւալած քարերու հարուածքն, և ոչ իսկ կը նայէի թէ ոտքերս ո՞ւր կը գնեն : Ոտքս ներքեւ ժամանակ կ'ունէատար . ճանապարհին երկու կողմէն ալ ժայռք և թեւաք կարծես թէ հակառակ ուղղութեամբ կ'ընթաւ նային . թե՛ թէ և արագ էի, մարմնս շատ չէր կշռէր և գրեթէ թեւաւորեալ էի : Բայց այն չորս ոտք գոփակնը անընդհատ անկողնիս կուգար : Յանդարձ կը կենան, և ես այլ ևս ձայն չեմ լսէր : Յօքնեցան արգիւք զիս հալածեցին : Ինձմէ տասը քայլ առաւ փուշոյ պղտիկ ամալ մը կը բարձրանայ : Քիչ մը աւելի հեռու, գորշաքոյն ժայռի մը վրայ յանկարծ սպիտակ բեծ մը կը տեսնուի, մի և նոյն ժամանակ երկու ձայն

Թիւնք կ'որոտան: Աւաղակք իրենց ամորձանակները կը պարպէին. Թշնամւոյն կրակը կրեցի բայց անգադար կը վազէի: Իարձեալ ետեւն կը սկսին վազել. երկու անձանց շնչասպառ ձայնը կը լսեմ որք կ'աղաղակէին ինծի. « Անցի՛ր, կեցի՛ր »: Զեմ կենար: Ճանապարհը կը հորանցընեմ, և կը վազեմ անգադար առանց դիտարկելու թէ ուր կ'երթամ: Առաւակի լայնութեամբ փոսի մը կը հանդիպիմ, բայց ես այնպէս սաստիկ կ'ընթանայի որ միջոցը չէի կրնար չտփել. կը ցատեմ, աղատած եմ: Զգափոկքս (bretteille) կը խորտակին, կորսուէր եմ:

Կը ծիծաղիմ: Ետ կը փափաղէի տեսնել թէ ինչպէս պիտի վազէք առանց ձգափոկերու երկու ձեռքով տափառնիդ վեր բռնած: Նինգ վայրկեան վերջը, պարոն աւաղակք, գարձեալ ձեռքակաշէնի զիս: Որոշէր էին որ կաշեան զէն զիս ձեռնակապք և ոսնակապք, և զաւաղանի սաստիկ հարուածներով զիս Հաճի-Աղաւ բոսի բանակաւորն կը մղէին:

Թագաւորն զիս իրմէ տանուհինգ հաղար քրանք գողցող սեղանաբեկի նման ընդունեցաւ: « Պայտն, բաւ ինծի, ես մեր վրայ ուրիշ գաղափար մ'ունէի: Կը կարծէի թէ մարդ կը ձանդեմ. ձեր կերպարանքն զիս խաբէց: Բնաւ չէի կարող հաւատալ որ դուք կարենայիք աւերաւիլ առ մեզ, մահաւանդ երբ ես ձեզի հետ այսպէս վարուեցայ: Մի զարմանալ եթէ այս սուհեան խիստ միջոցներ 'ի դործ զիսմ, վստի զի դուք զիս բռնադատեցիք: Զեր խուցին մէջ փակուած պիտի մնայ մինչ ցերկրորդ հրաման: Վրանին մէջ՝ պաշտօնակաշէնուս մին ձեզի ընկերութիւն պիտի ընէ: Այս երկ դու պարզ ըզգուշութիւն մ'է: Իսկ եթէ երկրորդ անգամ փորձ փորձէք՝ անշուշտ պիտի պատուհասիք: Վասիւ, այս պարոնին պահպանութիւնը քեզի կը յանձնեն »:

Վասիւ իւր սովորական քաղաքավարութեամբ ընէ զիս բարեկեց. « Այ թշուառական, կը մըտածէի ինքերեսն, դուն էիր զմանկուհու կրակին մէջ նեռողն: Մարեանայի մէջն բռնողը, որ և Համբարձման օրը զիս գաշայնով սպաննել կ'ուզէիր: Ազգի ուրիշն. լաւ է որ ուրիշն մ'աւելի քեզի հետ դործս տեսնի »:

Խուցին մէջ Վասիւի հետ անոցած երեք աւաղաց պատմութիւնը պիտի չապամեմ ձեզի: Նեղեւորը այնչափ տաղտուկ պատճառեց ինծի որոյ մասնակից չեմ ուզեր ընել և զայլ: Ինծի չարիք չէր փափագեր և նոյն իսկ դուրսից ցուցնել ինծի համար: Կարձեմ որ եթէ ես իւր սեփական շահուն համար բանտարկեալ լինէի առանց փրկանաց զիս կ'աղատէր: Առաջին տեսութեամբ զէմքս իրեն հաճելի թուեւ է: Սիւ իւր կրտսեր եղբոր նմանութիւնը կը տեսնէր: Եր յանցաւորաց աստիճան մէջ կորուսեր էր: Բայց իւր բարեկամական ցոյցերն շատ ա-

ւելի տաղովալ էին ինծի քան թէ ամէն գէշ վարմունք: Բարի լոյս մաղծելու համար արեւ գոկան ծաղեւուն չէր սպասեր, իսկ գիշերը՝ միշտ բաղմամբ յարձուրթիւններ կը մաղծէր՝ որոյ շարքն շատ երկայն էր: Խոր քնոյն մէջ գորգէր զիս երջաններով թէ աղէկ ծածկուած եմ: Սեղանի վրայ՝ ուղէկ տպասաւորի մը իման կը ծառայէր ինծի. իսկ սպանդերի միջոց պատմութիւններ կը պատմէր և կամ կ'աղաչէր որ իրեն ես պատմեմ: Եւ միշտ ճիւրանանման ձեռքն կ'երկնցնէր իմս սեղմելու համար: Սաստիկութեամբ փափագածն կը մերժէի: Ոչ մտայն անօգուտ կը համարէի զառայս խորովող բարեկամացս կարգը դասել, այլ իսկ չէի ցանկար ուղիմէ անձի մը ձեռքն՝ որոյ մահը սահմաններ էին խիղճս իրաւամբ թողլ կու տար որ սպաննեմ, վստի զի թիւն օրինաւոր պաշտպանութիւնք անձին. բայց խղճահարու թիւն կ'ընէի զինք: Եւ դաւաճանութեամբ սպաննէին. ուստի պէտք էր թշնամական սպառնացող դնացիւքս զինքը գէթ զգուշացնեմ: Թէպէտ կը մերժէի ես իւր ձեռաց կարկառումն, կ'արհամարհէի իր քաղաքութեանութիւնները և չէի ընդունել իւր անշուշտ զրուծիւնները, ուստի մտադրութեամբ փախչելու յարմար առնի մը կը սպասէի: Բայց իմ ընկերոջն ատելութենէն աւելի հակող բարեկամութիւնը, վայրկեան մ'իսկ աչքն զիս չէր կորսնցընէր: Սրբ կը կարկառէի ընդէմին վրայ երկրին զանազան դիրքերը մտքիս մէջ գործմանը նպաստեմ, Վասիւ՝ մայրական ինտմեզով՝ դիտողութիւններն կը խափանէր: « Զգոյշ կեցի՛ր, կ'ըսէր՝ ոտքն քաշելով. եթէ գծաաղաբար վար ընկնաս բոլոր կենացս մէջ պիտի ցաւեմ այս գրկաւածին վրայ »: Սրբ գիշերն գաղաուկ կը փորձէր դուրս ելնել, անդրին դուրս կը ցատէր. հարցնելով թէ արդեօք բանի՞ մը պէտք ունիմ: Ոչ էրեք դեռ այսպէս արթուն որիկայ մը տեսնուէր է: Վստիկին մէջ փակեալ սկիւրի մը նման չորս կողմ կը գտնար:

Զիս ամենին աւելի յուսահատեցնող իւր իմ վրաս ունեցած վստահութիւնն էր: Սր մը փափագեցայ զինել իր զինքիբը: Իսկայնը ձեռքս տուաւ: Իսկայի գործատուներն ոսկեզօծ պաղապտէ ուսու գաշոյն էր: Պատենին դուրս քաշեցի, ծայրը մտքիս վրայ փորձեցի, իւր թուրքին վրայ ուղիղէի չորրորդ և հինգերորդ կողմն մէջ տեղն ընտրելով: Թպտելով բուս, « Մի կռթնցիներ, կը սպաննես զիս »: Սիրաւի, պարոն, քիչ մը աւելի կռթնցնելով իրեն արդար գատած ճիւղն կտրած էի, բայց բան մը բաշտակար արգելեմ: Յաւալի է որ աղէկ մարդիկ այնչափ նեղութիւն կը կրեն զաւաղակո սպաննելով որք ընդհակառակն առանց նեղութեան աղէկ մարդիկներ կը սպաննեն: Իսկայնը հոգեմ պատենին մէջ զեանդեցի: Վասիւ ամորձանակն ալ երկնցուց, բայց չուղեցի առնել ըսելով թէ

Հետաքրքիրութիւնս յազդեցաւ: Այսօր Զանի ունեւորքը պատարասեց, խառնը ջրեղաց ինծի, փողն գրկուան կոթնցուց, և ըսաւ. « Ահաւաստիկ այլ ևս պահապան պիտի չունենաս »:

Այլ ևս պահապան: Է՛հ, բարե, ուղիւս ալ այս էր:

Քայց առիթը շատ յաւուր էր, և մատիւրը զիս կը ըլտակէր:

Եթէ այն վայրկեանին զինքն սպաննէի, վերջին նայուածքը պիտի չկարենայի գիտել: Լաւագոյն էր հարուածը գիշեր ատեն տալ: Դժբաղդարար զէնքերը փոխանակ պահելու՝ յայտնապէս երկոքիս անկողնոց մէջ տեղը կը գնէր:

Վերջապէս փախչելու միջոց մը գտայ առանց զինքն արթնցնելու և խլզարելու: Այս խորհուրդը մայիս 11 կիրակի օրն ժամը վեցին մտացս մէջ գաղափարեցի: Համարձման օրը գիտեր էի որ Վասիլ շատ գինի կը սիրէր, բայց չէր վերցընէր: Ինծի հետ ճաշելու հրաւիրեցի: Բարեկամութեան այս ցոյցը իր գլուխը տաքցուց և մը նայածն ալ Եկինեայ գինին կատարելագործեց: Հաճի՜-Սգաւորոս համարմունքը վրայէս կորսնցընելէն վերջը իր այցելութեամբ դեռ չէր պառուած զիս, սակայն կը շարունակէր իւր առաւտածեան աստղակալութիւնն: Սեղանս իրենէն աւելի ճիւղ կը պատրաստուէր: Տիկ մը գինի և տակաւ մը օղի կրնայի խմել: Վասիլ հրուսի բուռելով ի մասնակցութիւն այս չքեղութեանց, արտաշտօթ խոնարհութեամբ սկսաւ ճաշել: Սեղանս աստիճանէն երեք ոտք հեռու նստեր էր, տիրոջ սեղանին հրաւիրեալ գեղացւոյ մը նըման: Կամաց կամաց գինին՝ հեռաւորութիւնը մերձեցուց, Երեկոյեան ութերորդ ժամուան պահապանս իր անձը կը նկարագրէր ինծի, ինծի որորդին թութովելով երկտարաբարութեան գեպքերը կը պատմէր, և առաջակութեանց շարք մը՝ որք հարձուփորձող զատաւորը կը քստմեղնցընէին: Տասներորդ ժամուան մարդասիրութեամբ լեցուեցաւ, այն պողպատեան սիրան օղւոյ մէջ կը լուծուէր, Կէտպատրոյի քայքայի մէջ լուծուած մարդքորտին նման: Մտքում ըրաւ թէ մարդկութեան սիրոյն համար միայն աւազուկութիւնն յանձն առեր էր, և թէ տասը տարուան մէջ իւր բազմի շինել կ'ուզէր, հիւանդահոյն մը կանգուն վանդեքձ գրամագլխով, և ապա Աթոս լեւորն վանքն միայնորաւ: Խոստացաւ որ երբեք պիտի չմոռնայ զիս իւր աղօթից մէջ, իսկ ևս օդուս քաղելով իւր այս բարի արամարուութիւններէն մեծ դաւաթ մը օղի խմցուց: Այնչափ ինծի հետ բարեկամացեր էր և փոփաւ ջամբ չէր ժխտեր, որ եթէ ուզէի՝ կրնայի իրեն նոյն իսկ բռնկած միւթ հրամցնել: Քիչ մը վերջը ձայնը խղզուեցաւ, գլուխը կանոնաւոր ձօշանակի մը նման աղէն յահեակ և ձախէն յաջ կը ձգէր: Ձեռքն ինծի երկնցուց, անգամ խորովածի կտորի մը հանգիսեցաւ, անգամ

ղայն բարեկամաբար, կանակին վրայ գետին դըլորեցաւ, և Եդիպտոսի սփինքանեցու նման ի խոր քռան մտաւ, զորս գաղղիացի թիգանածն չկրցաւ արթնցնել:

Մտերեկորդ մ'ալ պէտք չէի կորսնցընել վայրկեանները ոսկի էին: Առի իւր ատրճանակն և հեղեղատին մէջ նետեցի: Խլէցի գաշոյնը՝ և նոյն հեղեղատին մէջ պիտի նետէի, բայց մտածեցի որ խոտերու փունջեր կտրելու կրնար ծառայել: Մեծ ժամացոյցս՝ տասնմէկն կը ցուցնէր: Մեր սեղանը լուսաւորող խժային կրկին փայտեայ ջահերը կը մարեմ, վստն զի լոյսը թերեւ թագաւորին ուղադրութիւնը գրաւէ: Օգը գեղեցիկ էր. լուսին չկար, բայց երկինքն աստղազարդ էր, ըստ ամենայնի փափագած գիշերս էր: Խոսն երկայն շերտեր կտրուած, ասուի կտորներու պէս կը վերցուէր. մէկ ժամէն նիւթերս պատրաստ էին:

Երբ զանոնք աղբիւր կը ատնէի, ոտքս վասիլի զարնուեցաւ, ծանր կերպով արթնցաւ, և ըստ իւր սովորութեան հարցուց թէ արդեօք բանի պէտք ունիմ: Բեռս վար կը դնեմ և գինովին մօտ կը նստիմ, կը խոգրեմ որ գաւաթ մ'ալ իմ կենացս համար խմէ: « Այո, կ'ըսէ, ծարաւի եմ, և վերջին անգամ մ'ալ պղնձայ թասը լեցուցի, կէսը խմեց, մնացածն ալ կ'ըստին և զվին վրայ թափեց. փորձեց ոտք էնել, բայց երեսին վրայ ինկաւ. բազուկները դէպ յառաջ տարանք և այլ ևս չարժեցան: Վաղեցի թուճոս շինելու, և թէպէտ անվարժ էի, բայց քառասունը հինգ վայրկեանի մէջ առուակը հասաւսուն կերպով դոցուեցաւ. ժամը՝ մեկին քառորդ կար:

Նրբ ըրէմքին շատաշն դադարեցաւ, խոր լըռութիւն մը տիրեց: Վախնալ սկսայ: Ար մտածէի որ թագաւորն, ըստ պոյմանի ծերոց, թեթեւագուն պիտի լինի, և այս անսովոր լուսութիւնը հաւանականաբար զինքը պիտի արթնցնէ: Մտացս ամբոխեալ գաղափարաց չքութեան թեթեմէ: Սէվրին սափրիչին տեսարան մը յեւեցի, յորում Պարթուլոյ գանակին ձայնը լսելուն կ'արթնայ: Մտաց երկայնութեամբ մինչև ամագուշ սահելով դնայի, Հաճի՜-Սգաւորոսի խուցը գիտեցի: Թագաւորն իւր ծխափողն կրողին հետ կը քնաւոր խաղալէ: Իւր եղևնին քսան քայլ հեռաւորութեամբ սահելով մօտ դացի և ականջ գրի. ամենայն ինչ ի քուն կայր: Դեպ ի թուճոս դարձայ՝ պաղ ջրոյ ճահիճէ մ'անցնելով որ մինչև պաշտոններս կը հասնէր, անգուռ գին վրայ կ'ընայայ:

Լեւան կողն կամաց կամաց կը ցուանայր: Տեղ տեղ խոսուներ կը տեսնուէին՝ որոց մէջ ըստ լնացի էր: Ուշի ուշով դիտեցի, վստն զի առանք իմ ոտիցս մէյմէկ գագար էին: Վրասն գարձայ, անկողնոյս վրայէն կ'ախուռած արկիւս տռի, կանակս առի գայն: Մեր ճաշավայրէն անցնելու

ժամանակ՝ հացի քառորդ մը և սրտառ մը միտ առի, զորս գեռ ևս ջուրն չէր թրջած։ Այս պաշտօրը երկրորդ օրուան նախաձա՞նքն համար արկիկն մէջ դեռեղէցի, Թուամը հաստառուն էր, և հոգն անշուշտ ցամբեցուցեր էր իմ ձա՞մբասն։ Երկու ժամէն ամենայն ինչ պարտատ էր, Կուղէի Վտարի զաշնըն հետ առնել, 'ի ըզ-ցուռութիւն ձախորդ սրտա՞հարաց, բայց ջրայ տակ էր և ես ուլ փնտռելով չուղէցի ժամանակ կորսնցընել։ Կուղէի եւս հանեցի՝ երկնեքորուն մէկ տեղ կապէցի, և արկեզս փակէրէն կախեցի զանոնք։ Վերջապէս, ամէն բան հոգալէն և վերջին անգամ մ'ալ շինած թուամբիս նայէլէն վերջը, հայրենական տանս յեղատակիւն միտքս բերէլէն և համբոյր մը գէլայ յԱձէնս և առ Մարիանն առ ուղղէլէն յետոյ, ոտքս մէկ-մէկ պարտախի վը-րայէն երկնցուցի, գէպ յաղգունդն կախուած թուփ մը երկու ձեռքով բռնեցի, և ձամբայ եւ լայ զիս Աստուծոյ յանձնելով։

Յիշարկ շատ դժուար դործողութիւն մ'էր, և դառնութիւնը շատ աւելի զգայի՞ք, քան զոր չէի կարծեր վերջ եղած ժամանակս։ Դեռ աղէկ չցամբած ժայռը՝ խոնաւ ցրտութիւն մ'իմնէի կ'ազգեր, ինչպէս թէ օձ մը զիս շօշափեր։ Հեռաւորութիւններն աղէկ չէի չափած, և կաթնէլու կէտերը՝ յուսացածէն աւելի ոտակութիւն էին։ Նրկու անգամ խոտորեցայ ձա՞մբէս գէպ յաշեակ ծռելով, Հարկ եղաւ անհաւատալի՝ դժուարութեամբք ետ դառնալ։ յայտ շատ անգամ կարեցաւ, բայց կամքս հաստատուն մնաց։ Ոտքս վրիպեցաւ՝ ստուեր մը ժայռ կարծեցի, և սասնեհինգ կամ՝ քսան ոտք բարձրէն վար դրրեցայ, ձեռքերս և բոլոր մարմինս լերան կողին քառելու, և առանց ինքզինքս բռնելու առջ մը դանելու։ Թղէնայ արմատ մը վերնազրիստիս թեղանիքներուն կուռեցաւ, նշաններն ան զեռ կեցեր են։ Քիչ մը հեռուն, խոռոչի մէջ սպալկեմած թռչուն մը՝ յանկարծակի այնպէս սաստիկ երազութեամբ ուր-րունից բացուածքին մէջէն փախաւ՝ որ ես վախէս գրեթէ կոնակի վրայ ինկայ։ Ոտքով և ձեռքով կը քալէի, բայց աւելի ձեռքով։ Թեւերս սաստիկ յոգնէր էին, և բոլոր նեղադիմերս դրեթէ քիտար թելերուն նման կը թրթռային, Այնպէս սաստիկ կերպով եղունգներս վրաւորուած էին որ այլ ևս չէի զգար։ Թեւերս առաւելու զոյն ուժ ստանայի՞ թէ՞ կորելէն լինէր ջափով մնացած ձամբան, բայց երբ դուռէն կը փախաւ, գէի ետև դարձնել, գլխու պոռայ կը զգայի և անիկըքներս չէի կրնար կտաւա՞վարել Չվհատելու համար՝ ինքզինքս կը քաշուլէրէի. ակոսներս սաստիկ սեղմած ինքրեւնս կը խօսէի բարձր ձայնով։ «Քաշ մի ևս, կ'ըսէի, հորս համար, եւ կրորդ մ'ալ Մարիաննայի համար, և ուրիշ մ'ալ դարձեալ յամբ իստա՞ղակաց և 'ի կատաւըութիւն Հաճի-Սգաւորոսի»։

Վերջապէս ոտքերս լայնապոյն տափարակի մը վրայ կցայ հանգչեցընել, ինծի այնպէս երեւցաւ թէ հոն զոյնը փոխեր է։ Մալեցի ծռուէրս, նստեցի, և երկնառութեամբ գլուխս դարձուցի։ Առաւակէն դեռ տասը քաշ հազիւ հեռացեր էի. կարծիք ժայռից մօտեցիւր էի։ Տափարակի գետնի վրայ՝ լի փոքր խոռոչներով ուրոց մէջ գեռ ևս ջուր կար. քիչ մը հանգիստ և շունչ առի, ժամացոյցս հանեցի. դեռ ժամը երկուսեակէս էր։ Իսկ ես կը կարծէի թէ ամբողջ երեք զիշեր է որ ձամբորդութիւն կ'ընեմ։ Առողջութեան վիճակս փոխաւու համար թեւերս և ոտքերս կը շօշափեմ և կը զննեմ. այս աեսակ սրբաւանայ մէջ միայն կրածդ կը զգաս, իսկ ապապայ արեւածք աննանթէն։ Իտարախա էի, միայն քանի մը թեթեւ շնչուածք, և կաշւոյ երեք գերծուած ունէի։

Վերնադղեստս ամենէն՝ աւելի խեղճ դրբի մէջ էր։ Աչքերս յերկինս վերցուցի, ոչ թէ՞ դարձեալ շինողականութեան, այլ ապահովեալու համար թէ արգելք հին քնակութեան մէջ բան մը կը շարժի։ Միայն՝ շինած թուամբս մը զուած քանի մի ջրայ կաթնէլներու ձայնը լսեցի։ «Ամէն բան աղէկ է, Եսեկի կողմէս ապահով եմ։ Աթէնքի ձամբան դիտել, ուրեմն բարեա՛ւ մնաս ի կրանց կեդուարոս»։

Երբ հեղեղախոյն մէջ պիտի ցառքէի, սպիտակագոյն կերպարանք մը դիմացս կանգնեցաւ, և ամենակատաղի շան մը հալիւնն լսեցի, որոյ նման կարծեմ ոչ երբեք այն ժամուն լսուած է։ Աւա՛ր, աղաւթ, ասանդեակիս շունէին չէի հօւռուած։ Մարդկան այս թշուա՞րք բանախալայրի չորս կողմն ամէն ժամ կը շրջին, և անոնցմէ մին հոտս տուեր էր։ Անկարելի է բացատրել այս շան հանգիստած ժամանակի զգացած կատաղութիւնս և ստուելութիւնս, անբան կենդանի մը այնչափ չարամարհուէի։ Սոյն վայրկեանի՞ շատ աւելի կը փոփոխուէր դայլը, և ապէր կամ սպիտակ արջու նման աշնուական կենդանայ մը հանդիպիլ, որք թեպէտ զիս իսկոյն կը փառաւելի, բայց դեթ չէին մատեր։ Վայրենի կենդանիք իրենց կարեւոր այնպոյնց համար միայն որով կ'եղնէ. իսկ ես աշաւոր շունը՝ զաւերոն Հաճի-Սգաւորոս մեծարեալ համար աղաղակաւ զիս յօշոտել կ'ազգեր։ Ամէն աեսակ նախատիք ըրի՜, ատել շունանց տնձրեւ մը տեղացի այս շանը լրայ, բայց ընդունայն տեղ. ինծե՛ք աւելի բարձրա՞ծայն կ'աղաղակէր։ Կերպս փոխեցի, աղէկ խօսքերով սկսայ փորձել, իւր հարց լեղուով յուռարէն, և անուշ կերպով կը սիրէի. իմ ամէն առաջարկութեանցս պատասխան մը միայն կու տար և այս պատասխանն զերբինս կը զգրգրէ։ Միտքս եկաւ որ յանկարծակի լռեմ, չունե՛ալ լռեցի։ Զահիճնեքուն մէջ պատկերցայ, կենդանին քթին տակէն միմաւալով ժայռին ստոր, բոտը տարածուեցաւ։

Երբ ես սկսեցի քննադատել ինքն ալ բը-
նացաւ։ Անպատիւ կերպով դէպ յառուական սա-
հեցայ, յարգելով ոտքի վրայ ելաւ, և ես հա-
ղիս պատուանդանին վրայ կանգնեցու ժամա-
նակ ունեցայ։ Գլխարկս՝ թշնամեցի ձեռքն,
կամ լաւ ևս ըսելով ակահներուս մէջ մնաց։
Վայրկեան մը վերջ գլխարկն դառնուած մը,
բանդակ մը և կամ խուս մը դարձեր էր։ Ուղիւ
գլխարկն ցաւեցայ վրան, և զիս իրեն տեղն կը
համարէին։ Եթէ գէթ քանի մի խաճուածքով
վառնգէն կարենայի ազատիլ, փոյթ չէի ընել,
և այն խաճուածքն սիրով յանձն կ'առնէի։ Բայց
այս ձիւղաքները դժարգիլ խաճուածով միայն բա-
ւաւան չէն համարի, այլ կը գլխառնէին։

Իմացայ որ անշուշտ անօթի է, և եթէ կարե-
նայի զինքն յարգեցնել, հաւանականաբար զիս
դարձեալ պիտի խաճնէր, բայց գէթ չէր փշա-
տեր։ Արկղին մէջ պաշար ունէի, զայն զոհեցի
չան։ Կը ցաւէի միայն մտածելով որ այս պաշարս
ալ չափ քիչ է։ Հոցին կէսն իրեն յեանցի,
անգուռգի մը նման կլէց զայն։ այլ այս տուածս
կը նմանէր ջրհորի մը մէջ ինկած խճի մը։ Յա-
ւալից աչքը երբ շանը առիւթ անցած կտորին
վրայ կը նայէի, յանկարծակի միտքս եկաւ ար-
կեղս մէջ դրած սպիտակ ծրարն՝ որ և նոր դա-
ղափարներ դարձոյց մաացս մէջ։ Այս ծրարին
մէջ փոքր քանակաւ զատիկ գրեր էի, և կը գոր-
ծածէի կոնդանաբանական հանգրձանաց մէջ։
Այս գտնիկով թէպէտ թողուն կը զմտէի,
բայց բնաւ օրէնք մը զիս չէր արգիլէր քանի մը
կրամ այս փոշիէն շան կոկորդէն վար թխել։
Խօսակցին ախորժակը շատ բացուեր էր, և իր
ծաշը շարունակել կ'ուզէր։ «Քիչը սպասե՛,
ըսի՝ նոր տեսակ կերակուր մը կը պատրաստեմ
քեզի...» Ծրարին մէջ գրեթէ երեսունը-հինգ
կրամ գեղեցիկ ձերմակ և փայլուն փոշի կարս
Հինգ կամ վեց կրամ մաքուր ջրոյ աղտիկ ըն-
դունարանին մը մէջ լեցուցի, և մնացեալ դրը-
պանս գրի։ Ամենայն ինամբով թշնամեցի մասը՝
ջրոյ մէջ լընձեցի, սպասեցի որ զտրկալիս թը-
թուռան աղէկ մը հալի, յետոյ այս հեղուկութիւն
մէջ պտտաւ մը հայ թափախի, որ և սպունդի
պէս բոլորը ծծեց։ Սաստիկ ախորժակով նե-
տուեցաւ շունը և այն պատառով իւր մահը
կլէց։

Բայց կը ցաւէի թէ ինչու համար արգեց
քիչ մը բնածնի և կամ զտախկէն աւելի երազ
պաշտը թնոյ մը չէի առած հետս։ Ժամը երեքն
անցեր էր, և փորձած գիւտին արդասիրը շատ
կ'ուշանար անգութ կերպով։ Ահսին մա՛ չու-
նը բոլոր ուժովն սկսաւ ոռնալ։ Բայց էս
շատ չլահեցայ, վասն զի հաջինն և ուստն,
կատարութեան և կամ ցաւոց աղպակի՝ այս ա-
մէն աւնոյն կէտին կը գիւժէին, այսինքն լուսնին
Հաճի-Սաքաւորսի։ Քիչ մը վերջ կեղտանին
սոսկալը ջրագութեամբ դալարիւ սկսաւ, փրը,

փրաց, սիրար խառնուեցաւ, և զինքը տապող
և առջորդ թոյնը՝ սաստիկ բռնութեամբ դուրս
կ'ուղէր տալ։ Այս տեսարանը շատ քաղցր էր
ինձի համար, և քաղցրութեամբ առատածոց
չուարձութեան հաճոյքն կը վայելէի։ Թշնամեցի
մահը միայն կրնար զիս փրկել, և այս մահը շատ
կ'ուշանար։ Այլ յուսայի որ գէթ այժմ ընդ-
ձեալ 'ի ցաւոց՝ վերջապէս ինձի ձոմբայ սկսի
տայ։ Բոլոր ընդհակառակն սաստիկ կը կատար
ինձի գէմ, և շարժուեցաւ և արեւմտածաւ
կոկորդը կը ցուցնէր, և կարծես թէ կը յան-
դիմանէր զիս շնորհած ընծաներուս համար, և
կ'ուղէր ընել, թէ սկսիս ջնջուած առանց լիւթ-
խնդրութեան։ Գրպանի թաշիկնոց իրեն նե-
տեցի։ Գլխարկին նման կտառաղութեամբ պա-
տաւ պատառ ըրաւ։ Երկինք սկսան պայծառա-
նալ և իմացայ՝ որ անդուստ պաշտութիւն մի 'ի
դործ գրի։ Ժամ մը վերջը աւաղալից ձաճափ
պիտի խափանէին։ Գլուխս գէպ այն անխճեալ
խուցն դարձուցի զոր թողուցեր էի՝ դարձեալ
չգտանալու յուսով, և ուր պիտի գտանայի շան
մը համար։ Ահաւոր ջրվէժ մը զիս յերկիր կոր-
ծանց։

Չորս կողմս՝ պաղ ջրոյ հեղեղն մը հետ խո-
տի գէղեր, խճաքեր և ժայռի կտորուանք կը
թաւալէին։ Թաւար քակուեր էր և բոլոր լիւր
գլխուս վրայ կը վազէր։ Սկսայ սաստիկ կերպով
գողալ։ Վրայեա անցած իւրաքանչիւր տղէ կեն-
դանակուն ջերմութեանն սաստիկան, կը նուա-
ղեցնէր, և ձկան արեան պէս իմարիւնս ալ կը
պաղէր։ Աչքերս շան վրայ դարձուցի։ Միշտ
ժայռին ստորին կեցեր էր, և կոկորդէն բացած
և աչքերն իմ վրաս տեսած, մահուան, հեղեղն
և ամէն բանի գէմ կը պտտեալալէր։ Վերջապէս
պէտք էր խոգիրը վերջացնել։ Փակեցի արկղս,
և երկու փոկեղէն բռնած այնպիսի կատաղու-
թեամբ այն անձնոքի գլխուն բախեցի, որ թշնա-
մին պատեարալի դաշան ինձի թողուց։ Հեղեղն
առաւ զինքը, երկու երեք անգամ ինքոր վրայ
թաւալեցուց և չեմ գիտեր ուր քեց ասարաւ։
Ջրոյ մէջ կը ցաւեմ մ' որ մինչև մէջքս բարձր էր,
հեղեղը ժայռին բռնելով գետնէ դուրս կ'ել-
նէ։ Գետափին կը մտնեամ, կը ցնցուիմ և կ'ա-
ղաղակեմ։ Անցցէ՛ Մարիաննա։

Չորս աւաղակը վրաս կը յարձըկն կոկորդէս
կը բռնէ ըսելով։ «Հոս դուս ուրեմն, դաւա-
ճան, եկէ՛ք բռնենք զինքը։ Թաւառորը շատ պի-
տի ուրախանայ, և Վասիլի վրէժը պիտի խըն-
դուի»։

Իմացայ որ առանց գիտնալու զՎասիլ ջրոյ
մէջ խոգեր էի։ Մինչև այն ատեն դեռ մարդ չէի
պատնածաւ, առաջինը՝ Վասիլն եղաւ։ Անկէ վերջ՝
շատրը գետին փոեր եմ յոյ կամս և իմ կեանքս
ազատեալու համար միայն։ Բայց Վասիլն մահը
միայն ինձի խոգի խոյթ պատճառեց, թէպէտ
և իւր վախճանն անմեղ անխոչմեութեան ար-

գասիք մ'եր: Գիտէք թէ որչափ դժուարին է առաջին քայլն: Այս դժուարացումը 'ի գունդ անցնելու և մինչև իւր յանցանաց թափարն եկած ժամանակ, ինծի չափ խոնարհ հոգեբանով զընտանի շէր կախած: Զիս բռնող քաջ իրան վրայ չէի համարձակեր նայիլ: և իւրենց յանդիմանիչ հայեցումածոց համբերելու չափ ոյժ չէի զգար յիս: Գողալով անաւոր տան, ջանք մը կը գուշակէի: ապահով դիտելի որ գա. տաւորին առջև պիտի ներկայանամ և հսն պի. տի տեսնեմ իմ զոհն:

Այսչափ բոն ընդէս վերջը ինչ երեսով լե. րանց թաղաւորին դիմացն պիտի ելնէի: Ամ. թէս պիտի մեռնէի անշուշտ տեսնելով թշուառ Ալասիլի անկեղծական մարմինը: Ստեպ սակաւ ծառն. կերս կը դողդոջէին, և կէս ճամբան կը մնայի, եթէ ետեկն ոսից հարուածներն զիս յառաջ չմղէին:

Անցայ անապատ բանտովայրն, թաղաւ. րին խուցն՝ ուր քանի մի վերաւորեալ կար, և ինչ կամ մանաւանդ ինկայ մինչև խուցին սան. դալն ստորորտը: Զուրը քաջուելով պարիսպ. ներսուն ծառերուն վրայ աղիք հնդեք թողու. ցեր էր: Խոտ քաղած տեղը վերջին քրտնաղ. մ'ալ կար: Թագաւորն, աւազակք և միան. նն ոտքի վրայ և բարբառն գորշապոյն և ցե. խոտ կոյտի մը չորս կողմն բոլորէր էին: Աստի. զիսն էր, զոր տեսնելով մազերս անկողնցան: Աստուած պահէ զձեզ, Պարոն, որ բնաւ չտես. նեք քեր ձեռքով սպաննած դիակն: Զուրն և ցեխը քաշուելով մարմնոյն վրայ դարչելի ծեփ մը թողուցեր էին:

Զորս, հինգ օրէ 'ի վեր սարգիստային մէջ բռնուած խոշոր ճանձ մը տեսեր էք. որդապ. թին արուեստաւորն չկարենալով իւր հնր. ւեմացնել, գորշապառն գերմանաց ծիկով կը մեղանէ զայն, և աճ և ուսնանալել կոյտ մը կը դարձնէ: Աստիլ ինծի հետ ճաշէին քանի մի ժամ վերջը ճիշդ այս կերպարանն ունէր: Զինքն իմ թողուցած տեղէս քանի քայլ հեռու գալայ: Զեմ գիտեր թէ արդեօք աւազակք իւր տեղը փոխի: Երն թէ ինքեօրին պնտեր էր հոգեվ. րու. րու. վերջին շարժմանց միջոց, սակայն հա. ւանականաբար կը կարծեմ որ մահն իրեն քաղ. ցըր եկած պիտի լինի: Ասան զի զինքը արաբայ. կարգի արբեալ թողով, անշուշտ առանց շատ նեղու. րու. զգալու ուղղոյ համախոնու. րու. մը կրած պիտի լինի:

Զարագուշակ մտնելն մը զարուստ բարեկեց: չափ-Սպարոն՝ գունամաք երեսով և խոր. չմեղէն ձաղաթով ուղղակի ինծի դիմեց, ձախ ձեռքէս բռնեց, և այնպիս բռնութեամբ քաշեց՝ որ քիչ ժամ թէւս յօգակաւոր պիտի լինէր: Սաստի. րութեամբ զիս բոլորակին մէջ մեցեց. քիչ ժնաց զոհն մարմնոյն վրայ պիտի կոխէի. քայց ես բռնե. րու. թափով գէպ 'ի ետե. նեռուեցայ:

Որոտածայն աղաղակեց: «Նայե, տես թէ ինչ ըրեր ես: ուրախացիր ըրածիդ վրայ, և յաջ. ցուր աչքդ աճիրդ դիտելով: Անորէն, երբ պի. տի դադրիս այս գործերէդ: Ա՛վ կրնար երևա. կայեղ զքեզ ընդառնած օրս: Թէ գուռս աւա. ղակի մը կը բռնեմ»:

Թոճովելով կ'ուզէի զիս արդարացնել: կը ջա. նայի ապացուցանել գառաւորին թէ միայն ան. խոհեմութեամբ գործեր էի այս ոճիւրն: Անկեզ. ծաբար խոստովանեցայ որ պահապանս գինով. ցուցի իր հնդու. րութեան զատեղութեան և բանտ. անանց արգելքի փախելու համար, քայց մար. գասպանութեանն ամենին վրաս չառի, իմն էր արդեօք յանցանքն, երբ մեկնելն ժամ մը վեր. ջը ջուրը բարձրանալով զինքը խզեր է: Աստի. լի չարիք չիափագեղուս մեծ ապացոյց մ'ալ այս կէր, որ մինչդեռ ինքը արբեալ՝ մեռածի պէս ին. կեր էր և զէնքերը ձեռքս և ոչ իսկ գալու. րի հարուած մը մեկնի իրեն կողմ: Մարմինը լուա. նալով կրնային ապահով լինել թէ անխոց է:

«Գի. ր խոստովանէ, ըսաւ թագաւորն, թէ այդ անխոհեմութիւնդ շատ անձաւոր և պատ. ժապարտ է: Մինչդեռ կեանքդ ամենին վրաս. ցի մէջ էր, և հոս գուռար մը վճարելու համար փակու. ր էիր, ագահութեան համար փախար. քանի մը սկուտ չափելու համար՝ և ոչ իսկ փոյթ ըրեր ես՝ թէ այս խեղճ մարդը ետեկդ մեռած կը թողուս:

«Այս ոչ իսկ զիս մտածեր ես՝ զիկելով զիս այս կարեւոր օգնականէս: Այս զմեզ գաւառնաւորն համար ալ ինչպիսի վայրկեան մ'ընտրեցիր: Ճիշդ նոյն օրն՝ յորում ամեն դժբաղդութիւն զընտնիս եկեր էր, կոտորած մ'ունեցայ, ա. մենէն քաջ զինուորներս կորսնցուցի: Սօփո. րէս վերաւորեցաւ, Բորժու. րին մեռնելու վրայ է. ր և դորձեալ նոյն օրը մեռաւ երկուսս արդ. Մի. րոյ, որոյ վրայ շատ համարմանք ունէի: և բոլոր զինուորներս վաստակաբեկ և վհատեալ էին: Այսպիսի նեղ ատեն գու ալ անվէ. ր յա. փըշտակեցիր Աստի. ր: Թէ մարդկային զգա. ւունք չունէին: Շատ աւելի արգէ. ր էր որ պատ. ւաւոր կերպով վճարէիր փրկանք, ինչպէս կը վայե. րէ աղիւ. ր ըմտարակելոյն, քան թէ այլոց ըսել տայիր թէ տանու. րի դ հազար ֆրանգի համար մարդու մը կեանքը զոհեց»:

— Է՛հ, բա՛ն, աղաղակեցի ես ալ, դուք շա. տերուն կեանքն վերցուցեր էք և ոչինչ բանի համար:

Անտու. րութեամբ պատասխանեց. «Իմ վիճակս է այս, Պարոն, և ոչ բու. րդ. ես աւազակ եմ, իսկ դուք ուսուցիչ. ես Յոյն և դուք Գերմա. նացի»:

Այս այս չէի կրնար պատասխանել: Սրտիս բոլոր երակայ գողալն լուս իմացայ՝ որ ես ոչ ծնէր և ոչ մեծցեր եմ մարդ. սպաննելու հա. մար: Թագաւորն իմ լու. րութեան սիրտ առած,

ձայնն առտիճան տ'աշ բարձրացուց և այսպէս շարունակեց.

« Գիտե՛ս արգեօք, թշուառ երկուստաք, թե սով էր սպաննած աղին անձգ: Սուրբի այն դու, ցանկ առաջկող ցիւղն էր՝ որք հոնից և հայր բռնեաց համար Ան Տեպէլէն՝ Եստինիայի փաշային գէմ՝ ահաւոր պառերողմներ մեղցին: Զօրս ծնունդ՝ բոլոր իւր նստինքն կախուէր կամ զվտառուէր էն՝ և ոչ ոք իւր անկողնոյն մէջ մեռեր է: Վէջ տարի առաջ հարազատ եղբայրը Եպիքրոսի մէջ ՚ի մահ գատապարտուեցաւ, տաճիկ մը սպաննէր էր: Առանգ ըջըրմանն դուրթիւն և քաջատուութիւն այս ընտանեաց մէջ ժառանգական է: Վասիկ ոչ հրեքեք իւր կըր՝ ընտանիս պորտուց մէջ յալսներ էր. եղեղցեաց և աղքատաց ողորմութիւն կը քաշխեր: Զատնի օրն ուրիշներն աւելի խոշոր մոմ՝ մը կը վառէր: Աւելի մեռնիկ յանձն կ'առնուէր. քան թէ ծոփն աւելի, և կամ պաշտօց օր մեղզն ուտել: Ստակի խնայութիւն կ'ընէր՝ Աճում արեւոյ վանքըն քաջուհւոյ համար: Գիտէ՞ք իրեղեք այս ընտանեւոյ:

Խնայաշուք Թեւամբ խոտաղանեցայ թէ գիտէի: « Գիտէ՞ք որ ընկերներուս մէջ ամենէն քաջն էր: Աւերկորացս անձնական արժանեաց ամենէն չեմ՝ ուղեր մտասէր. բայց Վասիկ կոյր անձնատուրութիւն, աներկիւղ հնազանդութիւն, ամեն պարագայի մէջ էսանդր ունէր: Իր քաջութեան, սաղն զգուստ ցործ չկար. իր հաւատարմութեան ոչ մի գործադրութիւն կը հակառակէր:

« Եթէ հրամայէի՝ բոլոր թագաւորութիւնն թրէի՝ կ'անցնէր: Եթէ փղը անարկ տայի՝ իւր սերտապոյն քարեկամին աջքն իսկ կը հանէր: Եւ գուշայպիտի անձ մը սպաննէցիր: Խեղճ՝ Վասիկ, երբ գիւղ մը այրէի՝ ոչ զեմ, կամ ագահ մը կախարայի վրայ գնկ, կին մը յօջ յօջ կտրէ, սպայ մը կենդանւոյն մարմէկ ո՞վ պիտի փոխանակէ զքեզ »:

Իւրոյ տուգալեք՝ ոչոք գամբանական շատէն եղեկարակեացած, աղաղակեցին միարեւոյն. « Մէնք' ք' մէնք »: Ոմանք ձեռքերին թագաւորն կ'երկնցնէին, այլք իրենց զաշտնն ՚ի պատանեց կը մերկանային. իսկ ամենին աւելի նստախնայոյսք իրենց ատրճանակն առ իս կ'ուզէին: Հաճի-Սթաւրոս իրենց եռանդը ստնձա հարկց. իւր մարմնով զիս պարագայրեց և սյսպէս առաջ իտրուս իւր ձեռն »:

« Միջով տուռէ, Վասիկ՝ պիտի շնաւոր առանց վրիժուց: Եթէ միայն ցաւոցս ռւչ շնէի քու ողույդ գահճին գլուխը կը զոհէի, բայց տանուհինք հազար ֆրանք կ'արժէ, և սյս մտածութեանն զիս ետ կը կեցնէ:

Գուռն իսկ, եթէ կարկանդակ խօսիւ, ինչպէս երբեմն մեր ժաշով անհրաժեշտ մէջ, պիտի ազատէիր շնորհէ իրեն, կեանքն. պիտի միտէ՛իր այսպի.

ՊԲԱԿ Գ.

սի թանկագին վրէժխնդրութիւնն: Գուռ մահդ զմեզ այնպիսի վիճակի մէջ ձգեց՝ որ չէնք կրնար յիմարութեամբ՝ դրամը պատուհանէն վար նետել »:

Վայրիկան մը կեցաւ. և էս շունչ առիս:

« Իայց, կրկնեց թագաւորն. կրնամ միացնիլ շահ և արդարութիւն և Առանց դրամագրկոյն միտս հոացնելու պիտի պատժեմ լանջաւարն: Իր պատահասը քու յուզարկաւորութեանդ աւանդն աւելի գեղեցիկ զարգն պիտի լինի և և իմա լիկարոյց քորձր քնակութենէն՝ ուր պաշտու հագիդ և ուրախութեամբ պիտի տեսնես քաջաւան պատվո՛խ » որ մեզ և ոչ իսկ փող մը պիտի արժէ »:

Այս վերջապանն ունկնդրաց սիրուն յոփշտակեց, իմաց ինծմէ՝ ամենին ալ քսոնջացան: Գլուխս կը ճանթցնէիք գուշակելու համար թագաւորին ինծի պարտաստած պատիճն, և այնչափ թուլցիր էի՝ որ ահաւանքս ջախջախեալ չար մէկ, մէկու իր զարնուէին: Ստուգին, երկամիկ կը համարէի զիս՝ որ կեանքս թողոցնին, և գլխուս աղաւթ մնալն ինծի քիչ օգուտ չէր երեւեր. բայց առաջակ Հեղեմացեաց հարսէ միտքն ալ կը ճանցնէրին: Հաճի-Սթաւրոս առանց մեռցնելու՝ կորստ ինծի այնպիսի պատժ մը տալ՝ որ այնուհետեւ կեանքն անտանելի թուէր: Մեր եղեանագործն ինծի սաշմանած պատիճը շուղեց յայտնել: Ամենին ջերանկեցեաց վշտաց վրայ և բանադատեց որ քանձմը ներխոյ փառնուի՛մ իւր տեղակալին յուզարկաւորութեան:

Մարմինն մերկացնելով՝ սպեր քով աւարին և աւտա ջրով լուսային: Վասիկ կերպարանքն շատ չէր այլափոխած. իւր կիսաքաղ քերպան՝ դեռ ևս դիմապութեան գառն ծնծալով կ'արտաւայտէր. իւր բաց աչքերն փառաւ հայեցուածք մ'ունէին: Անգամներ իրենց ճկնաութիւնն չէին կորսնցուցած. դիպաւածով մեռնող անձանց գիտե՞ք՝ շուտով չէն պնդանար:

Թագաւորին ցանկնէն և ծխափող կրողն՝ մեռնելն սկստն դիպաղաքէր: Իբրեւ ժառանգ՝ Հաճի-Սթաւրոս ըրաւ ծախքը և Վասիկ ընտանիք ըսեւէր և բոլոր ունեցածն թագաւորին կ'էլնար: Անխիւշապիկ, գեղեցիկ կառաւ ընդադէտ և արժանեաց ասորեացործ զգեստ մը հագուեցուցին: Իւր թաց մաշքն՝ գրեթէ նոր զվարկով մը ծածկեցին: Այն սրունքն՝ որ այլ կսպիտի չընթանային՝ կարմիր մետաքսեայ ճեւեղք մէջ ամբոսիցներն: Ոտքերն՝ ուռածոյ կաշիէ հողալմ քիւրեր անցուցին: Անհրաժեշտութեան ժամանակ՝ խեղճ՝ Վասիկն այսչափ զարգաբեալ և գեղեցիկ չէր: Երբմանց վրայ՝ կարմրաքեղ քսեցին և Տեսարանի վրայ ինձող դերասանի մը պէս՝ ձեւը մեկ և կարմիր հագուեցուցին: Այս ցործողութեանց միջոց առաջադիւս երաժշտութիւնն՝ ուղադր եղանակ մը կը հնչեցնէր և զոր և շատ անգամ Աթէնքի փառքներուն մէջ ըսած պիտի

լինիք։ Արձանիկ կը համարիմ զիս՝ որ Յունաստանի մէջ չմնայ։ Վասն զի այս դարչելի երաժշտութեամբ և եղանակաւ թաղարին ոչ երբեք ինծի միւթարութիւն պիտի լինէր։

Զորս աւագակէ սկսած խուցին մէջ փոռ մը փորել, չիլդ Սիմէն Տիկնոն վրասին, և Մարիանայի քնացած տեղն է Այլ երկու աւագակէ ևս համարաւորացն վաղցին մամեղէն ընելու, զորս և ներկայ եղող անձանց բաժնեցին։ Հաստ մ'ալ էս առի։ Միասնին՝ ննջեցեալաց պաշտօնն սկսաւ։ Հաճի՛-Սքաւրոս այնպիսի հաստառուն ձայնով կցուրդները կը սաղմուէր՝ որ հոգւոյս խորը կը թափանցէր։ Հոգի կը շնչէր և ձեռքի մոմս՝ կիզիչ անձրեկն պէս ձեռքին վրայ կը կաթնէր։ այլ աւաղ, այս քաշածս ոչինչ էր տրուելիք պատժոց հետ բաղձատելով։ Սիրով յանձն կ'առնուի այս ցաւն՝ եթէ արարողութիւնը չվերջանար։

Սակայն լնացան։ Սեր վերջին ցաւթն ըսին, թագաւորն հանդիսական կերպով պատգարակին մօտեցաւ, ուր մարմինն դրուէր էր, և բերանն համարուէր։ Աւագակէ մի առ մի իրեն օրհնակէն հետեւեցան։ կը գողցի մասածելով որ իմ կարգս ալ պիտի գայ։ Այս արարողութիւնս կատարողաց հետեւը պահուեալցի։ Բայց թագաւորը անտու զիս և ըսուաւ։ « Կարող քու կինդ է հիմա։ յառաջ ուրիմ։ գուք ամենէն աւելի պարտական էք այս բանին ։»

Այս էր արդեօք սպասեցած այն քաւաւար պատուհանը։ Ուղղախոս մարդն՝ քիչով դոճ կը կնի։ Կ'երգնում, պարոն, որ աղու խաղ չէ գիտէր մի մը չըմուռներն համարուել մանաւանդ էր սպանուցն գու լինիս։ 'Ինչ 'ի պատգարակն կը յառաջէմ, երես առ երես կը գիտեմ այն գէմէն որոյ քայլ քայլերն կարծես թէ չսխալուած անս վրայ կը ծիծաղին։ Դուրս ծռեցին և չըմուռներ թեթեւ կերպով մեռելոյն չըմանք մօտեցուցին։ Մագրասէր աւագակ մը ձեռքը ծոծրակին վրայ դըրաւ։ Բերանն պաղ բերանոյն վրայ սքմանեցաւ։ ցուրտ ականներուն ջջափն դադարէր և սարսափած վեր էլայ, չեմ գիտեր ինչպիսի մահուան շնորհք մը առնելով որ գետ ձեզ հետ խօսած ժամանակիս իսկ կը խզէ զիս։ Կանայք շատ երջանիկ են, վասն զի դուրս կ'ը մարին։

Այն առիւն դիակը փոսին մէջ ի՞նչուցին։ Վրան փռնել մը ծաղիկ, հաց, խնձոր և քանի մի կաթիլ Նքինեայ գինի նետեցին։ Այս եղանակն՝ խեղճ մեռեալն ամենին պէտք չսուէր։ Փոսն փափաւ դառն ալ աւելի տարագութեամբ լեցուեցաւ։ Աւագակաց մին ըսաւ՝ թէ երկու գաւազան պէտք է խաչ ձեռքընելու համար։ Հաճի՛-Սքաւրոս սպասախանեց։ « Հանդարտ կեցիր։ միշտ քան գաւազաններն պիտի գրուին։ Զեղի կը թողու՞մանով թէ ինչպիսի յուզումն կրէ՞ս սիրտս այս խօսքերուն վրայ։ Ի՞նչ գաւազան։ գաւազանաց հետ ես ի՞նչ գործ ունիմ։

Թագաւորն՝ իւր ծխափողն կրողն նշան մ'ըրաւ, որ վաղեց դրասնեան և Ապոլոնի գափնոյ երկու երկայն ճիւղեր առած՝ գարձաւ։ Հաճի՛-Սքաւրոս առաւ զպառագարակն և բերաւ զայն գերեզմանին վրայ։ Ի՞նչ նոր փորուած հողին վրայ կաթնցուց զայն։ մէկ ծայրէն վեր վերցընել տուաւ, միւսը գետնի վրայ, և ծիծաղելով ըսաւ ինծի։ « Զեղի համար կ'աշխատիմ, խնդրեմ, հանեցէք կոշիկներդ։»

Կարծես թէ աշաց մէջ ցաւոց և դարհուրանաց հարցմունք մը կարգաց, վասն զի այն հարցման՝ զոր չէի համարձակեր իրեն ուղղելու, պատահանեց։

« Ես չար չեմ, և միշտ կ'առեմ անողորմ խնդրաւթաններ։ Այնպիսի պատուհան մը կ'ուզեմ տալ քեզի որ մեղի օգտակար լինի և ալ ևս ապագային մէջ քու վրագ հսկիլէն ազատիմ։ Փանի մը օրէ 'ի վեր փախչելու սաստիկ փափագ ունիս։ Կը յուսամ որ ասիցք ներսն իմ զայ պաշտպանի քսան հարուած ընդունելէն վերջը՝ ալ այս անպաշտի պէտք պիտի չունենաս, և քիչ մը ժամանակ ճանապարհորդելու փափագդ պիտի մարի։ Այս պատուհանն ես ալ փորձն առեր եմ։ Երկտասարդութեանս ժամանակ՝ Տաճիկէ տուէր են ինձ այս պատիժը, և փորձով իսկ դիտեմ որ այս պատժին առկա մարդ չի մեռնիր, բայց շատ ցաւ կը դադար, և կ'իմացնեմ յառաջագոյն որ պիտի ազդուակէ։ Վասիլ իւր գերեզմանին խորէն պիտի լսէ ձայնդ և գոճ պիտի լինի։»

Սեր այս յայտարարութիւնն լսեցի, առաջին մտածմունքս եղաւ դործածել ոտքերս՝ մինչդեռ ես անոնց ազատ տրամադրութիւնն իմ ձեռքն էր։ Բայց հաստատեց կամքս շատ ակար էր։ վասն զի անկարելի եղաւ և ոչ քոյլ մ'առնուի։ Հաճի՛-Սքաւրոս այնպէս թեթեւութեամբ վեր ելաւ գետնէն՝ ինչպէս մինք ծածուկ վրայ որդ մը կը վերցնենք։ Ընդուն ելած խորհուրդն գետ անգամոցս ծայրն չհասած, իմացայ որ կը կապեն զիս և կոշիկներս կը հանին։ Զեմ գիտեր թէ ինչ բանի վրայ կաթնցուցին ոտքերս, և ոչ թէ ինչպէս արդիւնցին որ գաւազանի առաջին հարուածին ոտքերս մինչև գլուխն չբաւեցին։ Սերու գաւազաններն սեռայ զիմաց՝ որ մին գէպ յալ և միւսն գէպ յահեակ կը ձգէին, և աչքերս գոցեցին և սպասեցի։ Անուշտ և ոչ մարդերկրորդի մը քառանկրորդ մասն սպասեցի, սակայն այս սուղ միջոցին՝ ժամանակ ունեցայ օրհնութիւն մը հօրս, համարել մը Մարիանայի և հարիւր հազար անէնք առ Սիմէն Տիկնոն և առ Յունաստանը ուղղելու։

Վայրկեան մ'ալ չմարեցայ։ այս դգայութիւնն, ինչպէս ըսի, չունիմ։ Անոր համար առնողմէ մէկն ալ 'ի զուր չեղաւ։ և գաւազանի բոլոր հարուածներն մի ըստ միովէ զգացի։

Առաջինն այնպէս կատակ և սաստիկ էր՝ որ

կործեցի թէ հեռականներն գործ պիտի չաւսնէին: Այս հարուածը մեղադրեց հանդիպեցաւ, այն առաձգական պղտիկ կամարին քով՝ որ յառաջ է քան զկրօնէին և մեր մարմինն կը վերցընէ: Այս անգամ թէպէտ ուղքս չցաւեցաւ բայց կարծեցի թէ սրունիցս օսկրներն կտոր կտոր աստ անդ պիտի նետուէին: Երկրորդն աւելի վար հանդիպեցաւ, ճիշդ կրօնէիս քով, և այն պիտի ջորաւոր և սաստիկ ցնցում մը պատճառեց ինձի՝ որ բոլոր ողնաշար սրունքս զգրգեցուց, և ահաւոր խառնակութեամբ լեցուց բաթխող ըզեղս և պայթեցու մերձ դանկս: Երրորդն ուղղաթիկ ոտիցս մատուրուն վրայ իջաւ, սուր և խոյթով զգայութիւն մը պատճառեց, որ մարմնայն բոլոր առջևի մաստեղն անցաւ և վայրկեան մը կարծեցի՜նք սուսաւ թէ գաւազանաւ քթիս ծայրն կ'որոտէին:

Կործեմ առաջին անգամ այս վայրկեանին աւրանի վաղէց: Հաւասար ընդհատութեամբ հարուածներն ետևէ ետև յաջորդեցին նոյն կարգաւ և նոյն անդամոց վրայ: Առաջին երկու հարուածոց քաղելովեմ լռեցի, երրորդին ապա զակեցի, չորրորդին՝ ուռնացի, հինգերորդին և հեռականներուն հինգը սկսայ: Տասներորդին մարմինս ողբալու զօրութիւնն իսկ կորսնցնելով լռեցի: Բայց քնական զօրութեան ողնշտութիւնն, ամենին չէր նուազեցընէր զգայարանացս ճանաչողութիւնն: Թէպէտ արաւանուէքս վեր վեր ցընէլու իսկ կարողութիւն չունէի, սակայն աւանդութեմ աղմուկ մ'ալ չուտով ականջս կը հասնէր: Զար կողմս եղած խօսակցութենէն բաւ մ'ալ չկորսնցուցի: Կիտողութիւն մ'է՛ր պիտի յիշէմ վերջ եմէ քժկու թեան զբաղիմ: Իժնէք բանի տեղ չէն գտնէ և հիւսնալով իւր անկողնէն չորս քայլ հեռու մահուան կը գատապարսեմ, և չէն մտածեր թէ իւրեղծ գեւ ևս կրնայ լռել: Լռեցի՝ որ երիտասարդ աւագակ մը կ'ըսէր Թագաւորին. «Մեռեր է. ի՞նչ բանի կու գայ անօգուտ անգն երկու մարդ յոգնեցընել»:

Հա՛խ-Սգաւորս պատասխանեց. «Մի վախ՛նար ամենեւին. վաթսուս հարուած ետևէ ետև ընդունէր եմ, և երկու օր վերջ Ռոմայիկ պարեր եմ»:

— Ինչպէս ըրեր ես:
— Լուի՛ձի-Պէյ անունով ուրացեալ իտալացւոյ մը անուշահոտ շարպն գործածեցի. . . .
Ո՛ւր ենք, Քանի՛ հարուած եղաւ:
— Տասնեութն:
— Դեռ երեք հատ ալ, աղաք. և այս վերջիններն կրցածնուգ չափ ուժով»:

Գաւազանն այլ ևս ի զուր կը բախէր: Վերջին հարուածներն արևնաթաթախ՝ բայց անզգայ նիւթոյ մը վրայ կ'իջնէին: Յաւն՝ զեռ դրեմ թէ անդամալոյծ ըրեր էր:

Պատգարակին վրայէն վերցուցին զիս, կապերը քակեցին, օտքերս պաղ ջրոյ մէջ թափեցին:

Խուած բարձիկներով պատեցին, և որովհետև վիրաւորելոյ ծարաւ կը զգայի, մեծ գաւաթ մը գինի տուին: Զօրութենէ առաջ բարկուածիւն եկաւ վրաս: Զեմ գիտեր թէ արդեօք ինձի պէս ծեծ իրե՛րէր էք, բայց այս յայտնէն՝ որ ես ամենանուստ գործ կը համարեմ նիւթական պատիժն: Զեմ հանդուրժեք որ աշխարհի տէր եղողն՝ նոյն իսկ քանի մը վայրկեան՝ ցած գաւազանի մը գերի լինի և իննևառանդորդ դարու մէջ ծնանիլ, չողի և էլեկտրականութիւն գործածել, քնութեան գազանեաց մեծ մասն ճանաչել, քաղ գիտել այն ումէն բան՝ զոր գիտութիւնն հնարած է մարդուս հանգըստեան և ապա հովութեան համար, քժչիլէ ըզլէրմն, ծաղկի հիւսնագութեան առջևն անուշ, գիտնալ առաւուշոյ մէջ քարն հալեցընել, և եղեգի մը հարուածին գէմ լկարենալ ինքզինքն պաշտպանել, ստուգիւ շատ ծանր կու գայ այս պիտի իր մը: Եթէ զինուոր լինէի և մարմնաւոր պատժոց էնթարկուէ՛ի անտարակոյս զօրագլուհներս կը սպաննէի:

Այբ ինքզինքս մածուցիկ գեանի վրայ նստած գտայ, ցաւն ոտքերս կաշխանդաւ, և ձեռքերս անզգայ. երբ չորս կողմն սեւայ զեռ ծեծող մարդիկն, ծեծել հրամայողն և պատժոյս հանգիստեալն՝ բարկութիւնն, ամօթ, թշնամանեալ պատուոյ, ըւնաբարեւոյ ուրդարութեան և անբանացեալ իմացակախութեան զգայանք՝ տկար մարմնայն մէջ սաստիկ տառելութեան, ապստամբութեան և վրէժխնդրութեան խորհուրդներ ընչեցին: Հա՛խ, շա՛խ, խոհեմութիւն, ապագայ, ամէն բան մոլացայ. զիս չեղող բոլոր ճշմարտութիւններն դուրս գալուէն հարջելի հայնյութեանց հեղեղ մը՝ չըմանցս վրայ վաղց, իսկ դուրս զեղեալ մողան՝ գեղին փրփուրի պէս՝ մինչև այսացս սպիտակուցին մէջ եր թափէր: Զարաբարխոս չեմ, և առանձնական ուսմամբ իտեղու վարժութիւն չստացայ. բայց կիրքն՝ որ զբանասեղծս կը ստեղծէ, քաւորք մը ժամու շնորհեց ինձի այն կանգապիտացի բանտարկելոյ վայրենի ճարարախօսութեանէն՝ որ հայնյութեանք իրենց հոգին կ'աւանգէին և վերջին շունչը կու տային դադարով Հոռոմայեցի նախատեղով: Լերանց Թագաւորին՝ ինչ որ մէկուն հպարտութեան, փափկութեան և ամենասիրելի զգայմանց գէմ էր՝ ըսի: Զինքն անտուրբ անասնոց կորդը գասեցի, և նոյն իսկ մարդու անունն զլացայ: Կը հայնյոյէի մայրը, ամուսինը, դուստրը և բոլոր իւր ապագայ սերունդը: Կ'աղէի բառ առ բառ կրկնէ ձեզի բոլոր իրեն գէմ ըսածներս, բայց այսօր պաղարկին լինեալս համար՝ բառերն միշտ չեն գար: Այն ատեն՝ ամէն տեսակ բացատրութիւն կը չինէի, որք թէպէտ բառաբրբին մէջ չէին գտնուէր՝ սակայն կը հասկցուէին, վասն զի ծառագործաց խումբն բառերս լռելով:

կը մըմաւայր, ինչպէս շանց ջոկ մը պահհարտնաց
խորազանի հարուածին տակ կ'ոռնայ: Բայց 'ի
զուր կը գիտէի Սէր Բալլիկարին գեմքն: Կը
քննէի ըտէր երեսն ըլիւրն և անյոգ մէջ երազով
ճակատին ամենափոքր կնիւններուն վեր յայլոյ-
լուծեան հետք մը կը փնտռէի: Հաճի՛ Սգաւրոս
մորմաբեայ կիսարձանի մը պէս և ոչ իսկ յոքն
կը շարժէր: և իմ ամէն մէկ նախտանայաց՝ լիբր
և անդրգուելի արհամարհութեամբ կը պատաս-
խանէր: Իր այս կերպն՝ զիս խեղճըցնելու չափ
զայրացուց: Վայրկեան մը խելացնորութեան մէջ
ինկայ. աջաց տռնէն՝ արեան պէս ամպ մ'ան-
ցաւ: Յանկարծակի վերաւորեալ ոտիցս վրայ
կանգնեցայ, աւազակի մը գոռոյն մէջ ատրճա-
նակ մը տեսայ, յափառանքից, պատարասեցի,
և թաքաւորին վրայ ուղղեցի. հարուածը կը
սլանայ, և ես յորտոյս ետ կ'էլնամ միմաւալով:
« Վրժժա առի՛ս:

Թաքաւորն ինքնին զիս վերցուց: Իրեն թէ
գտնորէն փոխած լինէր՝ այնպէս խորին ապշու-
թեամբ կը գիտէի զինքը: Վրդոված չէր տես-
նուեր և անմահ էակի մը պէս հանգարտ կեր-
պով կը ժպտէր: Եւ սակայն՝ պարոն, հարուածս
չէր վրիպած. գնդակը՝ ճակատին եկէր էր, ձախ
յոքնին մէկ հարկւորդաւմէր վեր. արեւ-
նտթաթաւ հետք մը՝ կը նշանակէր վերաւորեալ
կէտը: Բայց ատրճանակի հարուածս՝ միայն
մարթը քրծէր էր, կամ որովհետեւ զինքն ա-
ղէկ չէր չընտած, կամ վառօդն դէշ էր և կամ
մանաւանդ հարուածն դանկին ոսկորին վրայէն
սահէր էր:

Անխոցելի չրէջը՝ զիս տնուշութեամբ գետնի
վրայ նստեցուց, առ իս ծոցացաւ, ակամջս քաշեց
և ըստ ինծի. « Սերիասարգ դու, ինչո՞ւ հա-
մար անկարելի բանի ձեռք կը զարնես: Փեղի
յառաջացոյն ըսեր էի՝ որ զլուսն անխոցելի է 'ի
գնդակաց և լաւ գիտես թէ ոչ երբեք կը ստեմ':
Միթէ չլպտամեցի՞ քեզի՞ թէ Խայրահիմ զիս եօթն
Սգիպատացի զինուորաց ճրպանի բռնել սուռաւ, և
մորթն չկոցցաւ սառնալ: Կարծեմ թէ զքեզ
այն եօթն Սգիպատացիներէն աւելի զօրաւոր չլիս
գնէր: Գիտէք որ ձեռքերնիդ հիւսիսաքնակ
մագոռ մը նկատմամբ յառող է 'ի հարուածս: Փո-
ւո գիտնալու բանդ է, Բարձ, եթէ մայրս՝ ու
կը վրայ քիչ մ'առաջ թեմեմութեամբ կը
բարբառնէիք, ինծի պիտի և հաստատուն կաղ-
մաւածք մը առած չըլար, դեպիս կը թաւալէի
չուտով: Իմ տեղս ով ալ լինէր՝ մեռած պիտի
լինէր մինչև հիմա, առանց շնորհակալ եմ ըսե-
լու: Իսկ ես՝ այսպիսի գեպքով կ'երկատարգա-
նամ: այսպիսի պարագայք իմ աղէկ ժամանակ
ներս կը յիշեցնեն: Փոռ ատրիքիդ՝ օրուան մէջ
չորս անգամ կեանքս ժաւնդի մէջ կը գնէի, և
չատ աւելի աղէկ կը մտաւորէի:

« Ո՛հ անգիր, զքեզ չեմ ուզեր սպաննել, կը-
րիցդ այս շարժման կը ներեմ: Բայց որովհետեւ

ամէն հպատակներս ալ գնդակէ անխոց չեն, և
կրնաս գործեալ անխոհմութիւն մ'ալ գոր-
ծել, այն պատճառաւ սոցիզ կրամ պատուհա-
ռը ձեռքերուդ վրայ ալ կը կրկնէիք: Մէկէն
սկսելու արգելք մը չունիք. սակայն առողջու-
թեանդ համար մինչև տառաւոր կը սպասեմ: Տե-
սոր որ դաւադրան աղոտական չէիք մ'է և ըզ-
մարդ չի մեռցնէր. անձամբ փորձեցի որ դա-
ւադրանհար անձ մը՝ երկու ժողով կ'արժէ: Վա-
ղուան արտօրուած ինքնն՝ զքեզ պիտի զբաղեցը-
նէ. բանասարկեալք չէն գիտեր թէ ինչպէս ան-
ցընեն իրենց ժամանակը. անգործութիւնն՝ ձե-
ղի շտր խորհուրդներ թելադրեց, սակայն հան-
գիստ չըլի: Երբ փրկանքդ ձեռքս հասնի՝ վեր-
քելդ չընտով կը բժշկեմ ես: Դեռ Լուինի-Պէ-
լին ապրտամէն պահէր եմ քովս. և գէս երկու
օր շանցած՝ կրնաք արքունեաց պարին մէջ կա-
քաւել, առանց իմացնելու պարահից օրիոր-
դաց թէ գանակոծ աշուսականի մը թեւ մտեր
էն »:

Ես յոյն չեմ, և նախատինք՝ հարուածոց պէս
ծանր կը վրաւորեն զիս: Կուովս ցուցնելով
ծեր չարապարծին՝ ըզլոր ուժովս ազապակեցի:

« Ո՛հ, թշուառական, փրկանքս ոչ երբեք պի-
տի լինարդ: ո՛չ, ես ամենին անձեմ մ'ալ ստակ
չեմ խնդրած: Միայն դուրսս քուզդ է, որ և
այն ալ քեզի ամենին օրուա չունի: Սթէ հա-
ճայ է քեզ ան զայն անմիջապէս: Այսու թէ
ինծի և թէ քեզի մեծ շնորհք մը կ'ընես. երկու
շարժաթ թաղանթներէն և զքեզ տեսնելու գտկա-
մակութենէն՝ որ քան զամենայն չարապոյնն է՝
զիս կ'ազատես: Տասնուհինից օրուան կերա-
կուրս կը չափու: Մի՛ յապաղեր ուրեմն, այս
միակ բարեքն կրնաս ինծի ընել »:

Միծաղեցաւ, ուսկիւր վեր թօժուեց և պա-
տախտեց:

« Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛. ահաւասիկ իմ երիտա-
տարդներս. յամենայնի ծայրայեղք: Վհատու-
թեամբ կամ յաղտութեամբ դարձոյն կա-
տարմանին կը յառուսափուն: Սթէ անքի մարի
ընէի՞ ուժ որ առաջ ես ալ դուք ալ ըրածներ.
նուս վրայ պիտի չըջնայիք, թէպէտ և ուշ, Ան.
դգիպեցի կանայք պիտի վճարեն, ապահով եմ:
Թէպէտ և երկայն ատեն է որ առանձնութեան
մէջ կ'ապրիմ, բայց գործեալ չառ լաւ կը ճան-
չեմ զկանայս: Ի՞նչ պիտի ըսեն, եթէ այսօր
զքեզ սպաննեմ և վաղը փրկանքդ ինծի հասնի:
Ո՛հ, չորս կողմն պիտի տարածուի թէ ես խօսքիս
վրայ հաստատուն չեկաց, և ապագայ բանտար-
կանլիներս առանց շարիւրջէ մ'իսկ խնդրելու ի-
րենց տունէն:՝ դառնեբուռ պէս իրենց զրկեց
պիտի թողուն որ սպաննեմ: Արուեստը՝ չաղար-
տենք »:

— Ա՛հ, ճարտար մարդ, կարծես թէ ան-
գրիտի կանայք վճարեցին՝ քեզի: Այո՛, ըստ
քու արժանեացդ վճարեցին:

— Շատ բարի մարդ ես :

— Անոնց փրկանքն քեզի ութսուն հազար ֆրանկի պիտի նստի, կ'իմանաս : Ութսուն հազար ֆրանկը դրպանե՞ր գտնու :

— Այսպիսի բաներ մի խօսիր, պիտի կարծեն թէ դաւաղանի հարսւածներն՝ ուղեղիդ փնաս բերեր են :

— Յշտօ՞ք կ'ըսեմ, բանտարկէլոցք անունն ներն կը յիշեն :

— Ոչ, բայց գրուած ունիմ :

— Հիմա կը յիշեցնեմ քեզի : Տիկինն կը կոչուէր Սիմընս Տիկին :

— Աղէ՞ք է :

— Բաժանորդ Հնարարի Պարէյ դրամասե զանոյն :

— Իմ սեղանաւորս :

— Այո, ինքն :

— Սեղանաւորիս անունն ինչպէս գիտես :

— Ինչո՞ւ համար իմ առջև քու նմանկ թէ լազրեցիք :

— Այնու հանգերձ՝ ինչ փոյթս : Ինծիք չեն կրնար պոռնիք զայն, Յայն չեն, Անդղիացի են, դասաւարդ... պիտի բողբոքեմ :

— Եւ պիտի կորսնցընես դատք : Ստացադիր ունին :

— Ստոյք է : Բայց ինչ չարափախութեամբ իրենց ստացադիր տուի :

— Որովչեան ես քեզի խորհուրդ տուի, խեղճ մարդ :

— Այ՛ թաւառական, անկոնք չուն, հեր, ձուածող գոփոսց, կործանեցիր, մատնեցիր, կողպաւեցիր զիս : Ութսուն հազար ֆրանկ : Պատասխանատուն եմ թէ՞ գէթ Պարէյք ընկերութեան սեղանաւորք լինէին, իմ մասս միայն կը կորսնցընէին, բայց միայն գրամագուլան ներս իրենց քովն է, ամէն բան պիտի կորսնցընեմ Կէթ ապահով ես որ ինքն Պարէյ դրամատանոյն բաժանորդ է :

— Այնպէ՞ս ինչպէս ապահով եմ որ այսօր պիտի մեռնիմ :

— Ոչ, վաղը պիտի մեռնիս, գեւ բաւական չտանձուեցար, ութսուն հազար ֆրանկաց հաւատար ցաւ պիտի կրես : Ինչ պտուռ հաս պէտք է հնարել : Ութսուն հազար ֆրանկ : Ութսուն հազար մահն ալ քիչ է, ուրիմն ինչ ըրիր էի ես այն մատնիքն որ քառասուն հազար դողցաւ ինծիք : Ահ, սղուռ խաղ, կատակ մը : Նրկու՛ր Ժամ չոռնաց, աւելի ողկիւր պիտի դրաւնեմ... Բայց եթէ յանկարծ երկուս դրամա-

սեղանատուն ըլլայ՝ նոյն անուանակոչութեամբ :
— Կազնիր-սկուար, 31 :

— Այո, ճիշդ հոն է : Սիմոն, ինծի իմացընելու տեղ՝ ինչու զիս մատնեցիր : Իրենցմէ կրկինն կը պահանջէի, կը վաճարէին և կարող էին : Ստացադիր չէի տար, ալ պիտի չտամ... Ոչ, մէկ վերջին անգամն է այս... Ընդունեցայ հարկւր հազար ֆրանկ Սիմոն տիկնոջն, ինչպիսի՞ անմիտ նախադասութիւն : Արդեօք ես զայս թելադրեցի... Սակայն կ'երազեմ, չեմ ստորագրած... Այո, բայց կ'իմքս ստորագրութիւն մը կ'արժէ, ինծիք քսան նոմակ ընդունիր են, Ինչու համար այս ստացադիրն ինծիք ուղեցիր : Ինչ կը յուսայիր այն երկու կտանցմէ : Տասնո՛ւ հինգ հազար ֆրանկ փրկանացք համար... Յամենայնի անձնատիրութիւն... Պէտք է իր միտք ինծի յայտնել, ձրի կը խաւրէի զքեզ, մանաւանդ քեզի կը վճարէի ալ : Եթէ ինչպէս կ'ըսես՝ աղքատ ես, պիտի դիմաւոր ստակին աղէկ բան ըլլայն : Կ'երևակայնք միայն ութսուն հազար ֆրանկի գումարն : Գիտես թէ ինչ զանգուած կը կողմէ խուցի մը մէջ, քանի՞ տակի դրամ կը դառնա թէ՞, և թէ ճշգրտօք ստակ կը վաճարկուի վաճառականութեան մէջ Ութսուն հազար ֆրանկով : Հարստութիւն է այս, թըւ շուտակաւն, և դուն զայն ինծիք գողցար : Իմ դուստրս՝ աշխարհիս վրայ միայն սիրելի անձն՝ կողպանցիք : Իրեն համար կ'աշխատուի Բայց եթէ քործերս կը ճանչնաս, դիտեցիր որ աւարուած մը մէջ բոլոր լուր կ'արշաւեմ՝ քառասուն հազար ֆրանկ շահելու համար : Կենացս երկու տարինսն փառացեցիր, և իրիւ թէ այս երկու տարուան մէջ՝ միայն քնուցած լինէիք :

Ուրիմն վերջապէս զգայուն կէտը դուրս էի : Մեր Բալլիկարի սիրտն վերաւորուեր էր : Գիտէի որ հաշիւս աղէկ էր, և շնորհք դանդել չէի յուսար, և սակայն դառն ուրախութիւն մը կը զգայի այն անկարեկիր գիմանին և այն քարեկ զէմնի տան ու վրայ ընելով : Կը սիրէի իրեն երեսին խորշոմներուն մէջ կրից յուղմանց շուրժուածներն զիտել, նման կատակի ծովու մէջ նաւարկելոյն՝ որ ի բացուած կը նմարէ զալիս՝ որք զինքը պիտի ծածկէն : Խորհող եղբի մը նման էի՝ զոր անդամն արեղեքաց զանդուածն կը ջախջախէ, և որ մեռնելու միջոց կը միսթաբուի իրեն աւաղութեան ամբարշտաւան մոտ, ծովութեամբ : Հստորտութեամբ կ'ըսէի ինքեցիկնս « Տանջանաց մէջ պիտի կորսուիր, բայց ահա եմ տիրում և դահիճ՝ դահիճս » :

